

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

*Zeynep Songülen İNANÇ
Selvet ÇETİN*

İçindekiler:

Özet	3
Abstract.....	4
Giriş	5
1 Avrupa'daki Korkularda Dönüşüm.....	6
A Ulusala Dönüş: İçer Kapanma Eğilimleri.....	7
B 11 Eylül Sendromu: İslam Korkusu (İslamofobi).....	11
C Bitmeyen Mücadele: Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı.....	17
2 Avrupa'da Öteki Tartışmaları.....	21
A Ekonomik Neden: 2008 Krizi ve Etkileri	21
B Sosyal Model: Çok Kültürlülüğün İflası	25
C Siyasi Ortam: Aşırı Sağın Yükselişi.....	29
Sonuç: Norveç Sonrası ?	33
Sonnotlar	36

Özet

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrupa'da aşırılıkçı ve radikal eğilimler artmıştır. Hem sosyal hem siyasi seviyelerde karşılık bulan bu içe kapanmacı yaklaşımlar, 11 Eylül ile birlikte tırmanışa geçmiştir. Böylece 2000'li yıllar Avrupa'da dışlayıcı ve ayrımcı uygulamalara sahne olmuştur. Toplumsal seviyede İslam korkusu, göçmen karşıtlığı, yabancı düşmanlığı gibi unsurlar üzerinden ortaya çıkan bu uygulamalar, siyasi tercihlere de yansımıştır. Bu itibarla aşırı sağcı partiler iktidar ortağı haline gelirken; merkez sağ partilerin gündemleri aşırılıkçılığa kaymıştır. Bu ortamda nefret ve korku temelli bir bakış açısıyla şekillenen "öteki" tanımı, ekonomik krizden etkilenmekte ve çok kültürlülük perspektiflerini zedelemektedir.

Göçmenleri, yabancıları, Müslümanları hedef göstermenin ötesinde sözü edilen dışlayıcı ve ayrımcı zihni yapı, mevcut düzen için de bir tehdit haline gelmiştir. Norveç saldırısı ile görüldüğü üzere nefret ve korku odaklı ötekileştirme bir silah olarak geri dönmüş ve ideal olduğu düşünülen kendi toplumunu vurmuştur. Böylelikle her bireyin kendisini tanımladığı değerler sistemi içerisinde herhangi bir unsurdan dolayı sistem dışında ilan edilmesi mümkün hale gelmekte ve bu durum demokratik sistemler açısından bir soruna işaret etmektedir.

Avrupa'daki ayrımcılığın ve dışlayıcılığın temel parametrelerinin belirlenmesi amacıyla ilk bölümde öncelikle Avrupa'daki ulusala dönüş eğilimleri irdelenecektir. Ardından İslam korkusu ve Avrupa'daki boyutlarının üzerinde durulacak ve son olarak, Avrupa'da sosyal ve siyasi tabanı genişleyen ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına değinilecektir. Birinci bölümde tasvir edilen ortamda şekillenen "öteki" tanımına dair tartışmalara ise ikinci bölümde yer verilecektir. Bu çerçevede ötekinin tanımlanması sürecinde ekonomik nedenlerin etkisine, sosyal bir model olarak çok kültürlülüğün iflasına ve siyaset sahnesinde aşırı sağın yükselişine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dışlayıcılık, ayrımcılık, içe kapanma, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, İslam korkusu, çok kültürlülük, aşırı sağ

Abstract

The radical and extremist movements have increased in Europe after the cold war. These nationalistic approaches which have impacts on both social and political levels have escalated in the post-9/11 era. Thus, Europe has been the scene of discriminatory and exclusionary practices during the 2000's. Those practices which emerged through xenophobia, Islamophobia and anti-immigration at the social level have played a crucial role in the shaping of political preferences. In this regard, far right parties have somewhat joined the ruling coalition in their countries and in addition, the political agenda of center right parties has already begun to slide to extremism and racism. In this atmosphere, the definition of the "other" with a view based on fear and hatred is affected by economic crises and damages multicultural perspectives.

This discriminatory and exclusionary structure mentioned above has become a threat for the existing order more than it is for immigrants or Muslims. The recent attack in Norway shows that the otherisation might become a gun which could be fired against his own society. In this way, everybody could be proclaimed as an outsider just because of different personal and/or cultural choices. This political and social situation could point out a major problem in terms of applying democratic values.

In this context, following the examination of nationalistic trends in Europe with the aim of determining the essential parameters of exclusion and discrimination, Islamophobia, racism, xenophobia and their dimensions in Europe will be treated in the first part. The second part is devoted to discussions occurring around "other" definitions. In this manner, the impact of economic crises, the failure of multiculturalism as a social model and the rise in far right political views across Europe will be considered.

Key Words: discrimination, exclusion, racism, xenophobia, Islamophobia, multiculturalism, far right

1. Giriş

Temmuz 2011'de Norveç, tarihinin en büyük katliamlarından birine tanıklık etti. Katliamın arkasında yalnızca Norveç'e özgü olmayan ve genel olarak tüm Avrupa'yı etkileyen ayrımcılık ve dışlayıcılık sorunlarının olduğu anlaşıldı. Kendi kabullerini ve yaşam biçimini "örnek" kabul ettiği anlaşılan Anders Behring Breivik, kendisiyle bağdaşmayanların ölmesine hükmetti ve harekete geçti. Sonuçta 90'dan fazla insanın ölümüne yol açıldı. Bu katliamdan hareketle nefretten ve düşmanlıktan beslenen "öteki" tanımının ne kadar vahim sonuçlara yol açabileceği görüldü.

Öteki, her ne kadar farklı etnik, dini, vb. gruplar üzerinden kurgulansa da özü itibarıyla nefretten kaynaklanan ayrımcılık ve dışlayıcılık uygulamalarını beraberinde getirmektedir. Zira öteki her ne kadar içerisinde bulunulan durum ve koşulların bir ürünü olarak ortaya çıksa da derine inildiğinde her öteki tanımında ortaklaşan bir zihni yapı ile karşılaşmaktadır. Bir başka deyişle dinamik süreçlerin sonunda formüle edilen öteki, aslında sabit ve değişime kapalı bir düşünme biçiminin sonucu olarak belirmektedir. Bu noktada bireysel ve kolektif zihnin şekillenmesi sürecindeki düşmanca pratiklerin evrensellik, açıklık ve insani değerler gibi kapsayıcı unsurları bertaraf edeceği ileri sürülebilmektedir. Ötekinin bir nefretin ifadesi olarak var olduğu ve kabul gördüğü hallerde öteki ile birlikte yaşama fikrinin içselleştirilmesi mümkün görünmemektedir.

Avrupa'nın bugün geldiği noktada, küreselleşme sürecinin ve yoğun göçün etkisiyle öteki ile birlikte yaşama kültüründe sorunlar olduğu görülmektedir. Dar bir perspektiften tanımlanan "iyi" Avrupalının yaşamak istediği toplum modelinde ötekiyle karşılaşılması bir soruna işaret etmektedir. Zira görece homojen bir yaşam pratiğinden heterojen bir düzene geçilmesi siyasi ve sosyal engellerle karşılaşmaktadır. Avrupa örneğindeki gibi kendisini

---

Avrupa'nın bugün geldiği noktada, küreselleşme sürecinin etkisiyle öteki ile birlikte yaşama kültüründe sorunlar olduğu görülmektedir. Dar bir perspektiften tanımlanan "iyi" Avrupalının yaşamak istediği toplum modelinde ötekiyle karşılaşılması bir soruna işaret etmektedir.

SDE Analiz

merkeze koyan ve hiyerarşik bir yaklaşım benimseyen toplumlarda, ötekinin önceden kurgulanan ve kuralları belirlenen düzene ayak uydurması beklenmektedir. Aksi takdirde ötekinin güvenlik zaafı yaratan bir tehdide dönüşmesi söz konusu olmaktadır. Bu çerçevede ötekinin kendisini ifade etme, yaşam biçimini seçme ve davranış kalıplarını belirleme talepleri, özgürlük ile güvenlik arasındaki bağın ne şekilde tanımlandığına göre karşılık bulmaktadır.

Özgürlük ile güvenlik ilişkisinin birbirine paralel süreçler olarak görülmesi durumunda özgürlük ortamının genişlemesiyle güvenliğin de artacağı varsayılmaktadır.¹ Buna göre, ötekinin "güvenlik meselesi" haline gelme ihtimali azalmakta ve hatta güvenliğe katkıda bulunan bir unsur olarak algılanmaktadır. Güvenliğin özgürlüğe tercih edildiği durumlarda ise güvenlik için özgürlüklerden feragat edilmektedir. Avrupa'da 11 Eylül'ün de etkisiyle korkuların kurumsallaştığı ve güvenlik için özgürlüklerden ödün verilebildiği yeni bir döneme girilmiştir. Bu tutumun Avrupa'daki somut uygulamaları ise göçmenler, Müslümanlar gibi ötekiler üzerinden gerçekleşmiştir. Bir başka deyişle Avrupa'daki ötekilerin varlığı, özgürlüklerin kısıtlanmasının meşruiyet kaynağını oluşturmuştur. Bu süreç Avrupa'daki halklar tarafından da destek görmüş ve bu yönde siyaset yapan partiler öne geçmiştir.

Bu çalışmada Avrupa'daki ayrımcılık ve dışlayıcılık eğilimlerinin, ötekiler için öngörülen somut politikalar ve uygulamalar aracılığıyla ortaya konulmasından hareketle Avrupa'daki "korku" tanımının ortaya konması ve Avrupa'daki ötekilere dair tartışmalara yer verilmesi amaçlanmaktadır. Bu itibarla birinci bölümde içe kapanma eğilimlerinin, İslam korkusunun ve ırkçılık ile yabancı düşmanlığının incelenmesi suretiyle Avrupa'nın korkularına karşılık gelen unsurlar irdelenecektir. İkinci bölümde ise Avrupa'da ötekinin tanımlanması sürecinde 2008 küresel mali krizinin etkisine, çok kültürlülüğün iflas ettiğine dair görüşlere ve aşırı sağa verilen destekteki artışa değinilecektir.

1. Avrupa'daki Korkularda Dönüşüm

Avrupa'da ulusal kaygıların ön plana çıkmasının Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle ilgili olduğu söylenebilir. Zira yeni ve muğlak bir uluslararası sistemle karşı karşıya kalınması ve sistemin ekonomik ve siyasi değişimi zorunlu kılması, Avrupa'daki korunmacı refleksleri daha görünür hale getirmiş ve Avrupa'yı yeni döneme hızla uyum sağlamaya zorlamıştır. Toplumsal seviyede bu zorluğun karşılık bul(a)mamasından dolayı içe

---

Ötekinin "güvenlik meselesi" haline gelme ihtimali azalmakta ve hatta güvenliğe katkıda bulunan bir unsur olarak algılanmaktadır. Güvenliğin özgürlüğe tercih edildiği durumlarda ise güvenlik için özgürlüklerden feragat edilmektedir.

SDE Analiz

kapanma taleplerinde, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı eğilimlerinde artış görülmüştür. Bu itibarla bütünleşme sürecinin ilerlemesine, kozmopolitizme, refah paylaşımına vs. yönelik tepkiler bir başka deyişle Avrupa'nın kendisini yeniden tanımlamasına yönelik tepkiler korkular üzerinden dile getirilmeye başlanmıştır. Ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşme sorunlarıyla baş etmekte zorlanan Avrupa'da, ulusal perspektifi öne çıkaran politikalar özellikle 2000'li yıllardan sonra genel siyasi tablonun ağırlıklı kısmını oluşturmuştur. 11 Eylül ile yaşanan kırılmanın ise bu içe kapanma sürecini derinleştirdiği ve neredeyse akut hale getirdiği söylenebilir. Ayrıca bu sorunlu yapının üzerine 11 Eylül'ün yeni tehditler ve korkular eklediği ifade edilebilir.

11 Eylül sonrasında tüm dünyada yayılan İslam korkusu ile ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, içe kapanan Avrupa'yı derinden etkilemiştir. Bu noktada Avrupa'nın korkularının Müslümanlar, yabancılar ve özellikle göçmenler üzerinden tanımlandığı yeni bir sürece girilmiştir. Bir başka deyişle Avrupa'daki korkular, içe kapanma eğilimleri, İslam karşısında benimsenen tavır ve yabancılar muamele biçimi üzerinden formüle edilmeye başlanmıştır.

A. Ulusala Dönüş: İçe Kapanma Eğilimleri

Geriye doğru bakıldığında Avrupa'daki aşırı sağ akımların özellikle 1990'lı yıllardan itibaren güç kazandıkları görülmektedir. Daha çok Soğuk Savaş koşullarının sona ermesiyle ortaya çıkan ve Avrupa'nın bütünleşme sancılarının başladığı döneme rastlayan bu yeni durum toplumsal dönüşüm ve entegrasyon politikalarıyla yakından ilişkilidir. Aşırı sağın yükselişinde Avrupa vatandaşlarının statü kaybı korkusu ve ekonomik yaşamın giderek kötüleşeceği endişesi belirgin faktörler olarak öne çıkmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin toplumsal dalgalanmalara yol açmasıyla birlikte kimlik sorunları, sosyal dışlanışlık ve erişilen refahın paylaşımına bağlı endişeler farklı kültür gruplarıyla etkileşimi güçleştirmiştir. Böylece bütünleşmeden daha çok ekonomik düzeyde etkilenen Avrupa vatandaşlarının genişlemeye karşı olan tutumları da aşırı sağın yükselişine zemin hazırlamıştır.

1990'lı yılların başlarında kabul edilen Maastricht Antlaşması ve 1999 tarihli Amsterdam Antlaşması, bütünleşme sürecinin önemli kilometre taşları olarak görülse de Birlik vatandaşları arasındaki göçmen ve yabancı karşıtı tutumlar kendini göstermeye devam etmiştir. Bütünleşme sürecinin kültürel kimlikler üzerindeki etkisi düşünülmeden salt ekonomik çıkar boyutu ile ele alınmasının farklılıkları ve korkuları derinleştirdiği söylenebilir. Avrupa bütünleşmesini "birlik" haline getiren Maastricht Antlaşması'nı 1992

---

11 Eylül sonrasında tüm dünyada yayılan İslam korkusu ile ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, içe kapanan Avrupa'yı derinden etkilemiştir. Bu noktada Avrupa'nın korkularının Müslümanlar, yabancılar ve özellikle göçmenler üzerinden tanımlandığı yeni bir sürece girilmiştir.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Döner Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

8

yılındaki referandumla kabul etmeyerek Avrupa'da siyasi şok yaratan Danimarka'da, öne çıkan ulusal kaygıları bugün diğer ülkelerin de paylaştığı görülmektedir. Kopenhag yönetiminin 1993'teki ikinci oylamada dört önemli çekince koyarak antlaşmayı onaylamasının ardından bugün hâlâ göç, güvenlik ve ortak para politikası alanlarında Danimarka AB dışında kalmayı tercih etmekte ve içe kapanma eğilimini sürdürmektedir. Milliyetçi önyargıların beslediği dışlayıcı algıları yönlendirmeyi başaran aşırı sağ gruplar, bütünleşme projelerinin ulus-devlet yapısını zayıflattığını öne sürerek oy oranları ile birlikte, ırkçı ve yabancı düşmanı söylemlerini de güçlendirmişlerdir. Sayıları azımsanmayacak boyutlara ulaşan göçmenlerin ucuz işgücü pazarındaki hâkimiyetlerini Jörg Haider ve Jean-Marie Le Pen gibi aşırı milliyetçi liderler göçmen karşıtı politikalarının başlıca figürü olarak kullanmışlardır. Bu bağlamda J. M. Le Pen başkanlığındaki aşırı sağcı Ulusal Cephe, 1993 yılında hazırladığı siyasi manifesto ile yabancıların geri gönderilmesini, eğitim sisteminde çok kültürlülüğe son verilmesini ve öğrencilere milli kültür bilincinin benimsetilmesini önermiştir. Avusturyalı ırkçı lider J. Haider ise valisi olduğu Carinthia eyaletinde Müslümanların cami ve minare inşa etmelerini engellemek için Eyalet Meclisi'ne teklif vereceğini belirtmiş ve «Avusturya'nın diğer bölgelerinde de cami ve minare inşa edilmesinin yasaklanması için girişimlerde bulunacağını» ifade etmiştir.² Her iki aşırı sağcı lidere göre Üçüncü Dünyadan gelen göçmenler AB vatandaşlarının güvenlik ve ekonomik refahlarını tehdit etmekte, suç oranlarının artışına neden olarak Avrupa'nın dengesini bozmaktadır. Oysa bu söylem Avrupa'nın refah ve zenginliğine önemli katkılarda bulunan göçmenlerin konumuyla ilgili gerçekleri yansıtmadığı gibi kültürel dışlamanın bir mazereti olarak görülmektedir.

Küreselleşmenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapılar üzerinde meydana getirdiği değişime bağlı olarak Avrupa'da işsizliğin artışı ve gelecek kaygısının baş göstermesiyle sosyal güvensizlik ortamı meydana gelmiştir. AB vatandaşlarının sosyal küreselleşmeye karşılık ekonomideki küreselleşmenin nimetlerinden faydalanmayı düşünürken, göçmenlerin de pastadan eşit biçimde pay alabilmelerine karşı bencil davrandıkları bilinen bir olgudur. Göçmenlerin iş gücü piyasasındaki etkinlikleriyle paralel gelişen bu kaygıların ayrımcılığı ve dışlayıcılığı beslediğini söylemek mümkündür. Son on yılda yapılan çeşitli araştırmalarda ayrımcı ve dışlayıcı duygular taşıyanların gelecek kaygısı ve işsizlik korkusunun oldukça yüksek olduğu görülmekte ve AB bütünleşme sürecinin ulusal kimliğe zarar verdiğine inanılmaktadır. Bu durumda genişlemenin olumsuz sonuçlarının faturasını

**AB vatandaşlarının
sosyal
küreselleşmeye
karşılık
ekonomideki
küreselleşmenin
nimetlerinden
faydalanmayı
düşünürken,
göçmenlerin de
pastadan eşit
biçimde pay
alabilmelerine karşı
bencil davrandıkları
bilinen bir olgudur.**

SDE Analiz

mülteci, göçmen ve sığınmacılara kesmeye çalışan aşırı sağ gruplar, ayrımcılığın ve dışlayıcılığın pekişmesine zemin hazırlamışlardır.

AB ülkeleri arasında 1995 yılında yürürlüğe giren ve sınırlardaki polis ve gümrük kontrollerinin bütünüyle kaldırılmasını amaçlayan Schengen Antlaşması değişen siyasi ve sosyal zemine örnek verilebilir. Ulusal sınırların anlamını yitirmesinden ve serbest dolaşımın başlamasından önceleri memnun olan Birlik vatandaşları, zaman içinde göçmenlerle daha sık karşılaşmaya başlamış ve çeşitli kaygılar ön plana çıkarılmıştır. Bu noktada çok kültürlü bir yapı inşa etmekle övünen Avrupa demokrasileri, göçmenlere ve mültecilere potansiyel tehdit olarak yaklaşmış ve söz konusu grupları terörizm ile ilişkilendirmiştir.

11 Eylül sonrası Avrupa'da aşırı sağ akımların yükselmesiyle birlikte çeşitli ülkelerde meydana gelen ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalardaki hızlı artış, temel hak ve özgürlükleri tehdit etmektedir. 2004 yılında AB genişleme sürecinin bir parçası olarak on ülkenin Birliğe dâhil olmasıyla toplumlar arasındaki etkileşim ve çok kültürlülüğün güçlenmesi beklenirken, paradoksal biçimde milliyetçi reflexlerin ön plana çıktığı görülmüştür. Bu durum, Birlik içindeki ayrımcılık ve dışlayıcılık ile mücadelenin köklü programlar çerçevesinde yaygın olarak sürdürülmesi gerektiğini göstermiştir. *Human Rights Watch* tarafından yayınlanan "Döner Kapıda Sıkışanlar" isimli raporda, terörizm tehdidi gerekçesiyle AB ülkelerindeki göçmen ve sığınmacıların insan haklarına yönelik kabul edilemez sınırlamalar getirildiği ve buna bağlı çok sayıda kötü muamele vakasıyla karşılaşıldığı vurgulanmıştır.³ 11 Eylül'ü takip eden süreçte 2004'te Madrid'de ve 2005'te Londra'da yaşanan terör saldırılarıyla AB içindeki Üçüncü dünya vatandaşları ve özellikle Müslüman göçmenler bir kez daha çok sert güvenlik önlemlerine maruz bırakılmıştır.

AB'de sağ popülizm 2000'li yıllardan itibaren merkeze kaymış ve geniş kitlelerce paylaşılabilecek hale gelmiştir. İslam karşıtlığının güçlenmesiyle Asya ve Afrika kökenli Müslüman göçmenlere yönelik işlenen nefret suçları tırmanışa geçmiştir. Fransa'da Ulusal Cephe oylarını artırmış, Macaristan'daki seçimlerde üçte iki çoğunluğu elde eden merkez sağdaki Genç Demokratlar Partisi anayasada ulusal kültürün korunması amacıyla önemli değişikliklere gitmiştir. İtalya'da faaliyet gösteren Kuzey Ligi ve Avusturya Özgürlük Partisi ise AB bütünleşme sürecine ve göçmenlere karşı politik tutumlarını daha da sertleştirerek mevcut siyasi konjonktürden yararlanmayı amaçlamıştır. Öyle ki, Avusturya'da 2012 yılında düzenlenecek seçimlerde ırkçı Avusturya

2004 yılında AB genişleme sürecinin bir parçası olarak on ülkenin Birliğe dâhil olmasıyla toplumlar arasındaki etkileşim ve çok kültürlülüğün güçlenmesi beklenirken, paradoksal biçimde milliyetçi reflexlerin ön plana çıktığı görülmüştür.

SDE Analiz

Özgürlük Partisi'nin rakiplerini geride bırakarak birinci parti olacağı tahmin edilmektedir.

Almanya'da ise son dönemde gerçekleştirilen kamuoyu araştırmaları, göçmen düşmanlığı yapan aşırı sağ akımların hızla yükseldiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu araştırmalardan birine göre 2000 yılında sayıları ancak iki bin iki yüzü bulan Neonazi sayısının 2010 yılında beş bin altı yüze yaklaşmış olması ırkçı anlayışların artış hızı konusunda fikir vermektedir. Birlik ülkelerinden İspanya'da göçmen karşıtlığı ile tanınan sağcı Platforma Partisi son seçimlerde oylarını belirgin şekilde artırmış bulunmaktadır. İspanya'nın bir sonraki seçimde aşırı sağcı hükümete sahip olması sürpriz sayılmamalıdır. Buna ek olarak sosyal refah ve huzurun simgesi olarak kabul edilen Kuzey Avrupa ülkelerinin de hızla sağa doğru kaymasıyla şaşırıcı olduğu kadar endişe verici bir döneme girilmiştir. Son beş yıl içindeki genel seçimlerde aşırı sağcı partilerin yaklaşık %20 civarında oy toplamaları Avrupa siyasal yaşamının şekillenmesinde kilit bir rol oynamış ve göçmen gruplar tarafından tedirginlikle karşılanmıştır. Hollanda'da İslam ve Müslümanlara karşı ırkçı yaklaşımıyla tanınan Geert Wilders'in Özgürlük Partisi dışarıdan verdiği destek ile azınlık hükümetinin kurulmasını sağlamıştır. Norveç, Danimarka ve İsveç'te aşırı sağ partiler güçlenerek parlamentoya girmiştir. Norveç'teki Kalkınma Partisi, Danimarka'daki Halk Partisi ve İsveç'teki İsveç Demokratları'nın ortak özellikleri aşırı sağ ve yabancı düşmanlığıdır.⁴

***Birlik ülkelerinden
İspanya'da
göçmen karşıtlığı
ile tanınan sağcı
Platforma Partisi
son seçimlerde
oylarını belirgin
şekilde artırmış
bulunmaktadır.
İspanya'nın bir
sonraki seçimde
aşırı sağcı
hükümete sahip
olması sürpriz
sayılmamalıdır.***

Avrupa'da aşırı sağ oyların artışından duyulan kaygılar yeni tartışmaların alevlenmesine yol açmaktadır. Toplumun genel olarak en zayıf ve dezavantajlı kesimlerini oluşturan göçmen ve mültecilerin kültürel entegrasyona direndiklerini iddia eden çeşitli siyasi grupların, AB politikalarının başarısızlığını örtbas etmek için göçmenlere yükledikleri bilinmektedir. Norveç'te yaşanan ırkçı saldırı, Avrupa kamuoyunda aşırı sağcı hareketleri tekrar gündeme taşımıştır. A. B. Breivik'in düzenlediği eylem İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Norveç'te yaşanan en büyük kitlesel kıyım olarak kayıtlara geçmiştir. Oysa Norveç, ülkede artan aşırı sağcı hareketler paralelinde ırkçı ve İslam karşıtı davranışların yaygınlaşması konusunda Avrupa Konseyi tarafından 1998 yılından beri uyarılmaktadır. Konsey'in ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele organı olan ECRI, 2009 yılındaki raporunda Norveç'teki aşırı sağ örgütlenmelere ayrıntılı olarak değinmiş ve yetkili çevrelerin bir an önce gerekli önlemleri almasını istemiştir. Raporda İslamofobi'nin yaygınlaşmakta olduğuna dikkat çekilmiş ve Müslümanlara yönelik ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele çerçevesinde yasal değişikliklerin yapılması önerilmiştir. Özellikle internet siteleri üzerinden yayın yapan aşırı

SDE Analiz

sağcılarının ırkçı fikirler yaydıkları ve ırkçı nefreti kışkırttıkları gerekçesiyle yargulanmaları istense de yaşanan katliama kadar bu yönde harekete geçilememiştir. Avrupa Konseyi Norveç'e, ırkçılık ve ırkçı ayrımcılıkla mücadele için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 12 numaralı protokolü onaylaması çağrısında bulunsa da Norveç 2003 yılında imzaladığı bu protokolü henüz onaylayıp yürürlüğe koymuş değildir.

Avrupa'da Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan içe kapanma eğilimlerinin ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaları yaygınlaştırdığı söylenebilir. 11 Eylül'ün de etkisiyle Avrupa'daki korkulardan biri İslam haline gelmiştir. Birlikte yaşama kültüründe İslam'ın yerinin olmadığını düşünenlerin sayısının artmasıyla İslam'ın ve Müslümanların Avrupa kıtasında artan görünürlükleri korku yaratan bir başka unsur haline gelmiştir.

B. 11 Eylül Sendromu: İslam Korkusu (İslamofobi)

Avrupa toplumlarında ciddi bir sorun olmaya devam eden "İslamofobi" kavramı genel olarak "İslam korkusu" manasına gelmekte ve Müslümanlara karşı ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların dayanağını oluşturmaktadır. İslamofobi, İslam'ın ve Müslümanların doğru biçimde tanınmamasından kaynaklanan önyargıların bazı güç odakları tarafından manipüle edilmesiyle gündemdeki yerini korumaktadır. Birçok uzmana göre Avrupa'da zaten derin kökleri bulunan İslam korkusunun gerçek manada dışı vurumu 11 Eylül saldırılarının devamında söz konusu olmuştur. Madrid, Londra, Bali ve İstanbul'daki terör saldırıları ise "İslam korkusunun" giderek "İslam karşıtlığına" dönüştüğü ve İslam'ın Avrupa kıtasında terör ve şiddet ile anıldığı bir süreci hızlandırmıştır.

Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC) tarafından yayınlanan rapor, AB üyesi devletlerde Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve İslamofobi unsurlarını inceleyen ayrıntılı bilgiler içermektedir.⁵ Raporla Avrupalı Müslümanların, etnik kimlikleri ve/veya dinsel yaklaşımlarına bakılmaksızın iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaştıkları vurgulanmakta ve Müslümanlara karşı düşmanlığın göçmenler, azınlıklar, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık bağlamında daha kapsamlı olarak ele alınması istenmektedir. Müslümanların sözlü tehditlerden fiziksel saldırılara çeşitli İslamofobik eylemlere maruz kaldıkları belirtilen raporda bu durumun ümitsizlik ve sosyal dışlanma duygularına yol açtığı kaydedilmektedir. EUMC raporundaki istatistikler, Avrupalı Müslümanların eğitimdeki başarı oranlarının ortalamanın altında ve işsizlik oranlarının ortalamanın üzerinde olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca rapor Müslümanlara yönelik ırkçı

Avrupa'da Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan içe kapanma eğilimlerinin ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaları yaygınlaştırdığı söylenebilir. 11 Eylül'ün de etkisiyle Avrupa'daki korkulardan biri İslam haline gelmiştir.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

12

ve ayrımcı tutumların, bütünleşmeye ve toplumsal iletişime yönelik ciddi tehditler oluşturduğunun altını çizmektedir.

1960'lı yıllardan itibaren Türk kökenliler başta olmak üzere kıta ülkelerine akın eden Müslüman göçmenler, Avrupa'nın refah ve kalkınmasında önemli roller üstlenmişlerdir. 50. yılını dolduran kitlesel göçler sonucu Avrupa'nın ekonomik ve sosyal dokusu da değişmeye başlamış ve İslam'ı kabul eden Avrupalıların sayısında önemli artışlar yaşanmıştır. Bugün 23 milyona ulaşan nüfusuyla Müslümanlar Avrupa'da %4,5'lik bir yüzdeyi oluşturmaktadır. 11 Eylül sonrasında ise Batıya göçler adeta bıçak gibi kesilmiş ve Avrupa'nın göçmen politikası güvenlik ekseninde şekillenmeye başlamıştır. Görüleceği üzere AB'nin son on yıllık iltica ve göç uygulamaları abartılı sayılabilecek bir güvenlik algısına sahiptir ve insan hakları hukukuyla çelişmektedir. Temel bir insan hakkı sayılan "iltica hakkı" uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmasına karşın, Avrupa'nın Müslüman kökenli sığınmacılara kapılarını kapatmakta olduğu yeni bir süreç yaşanmaktadır. Bir şekilde kıta Avrupa'sına ulaşan mülteci ve göçmenlerin sayılarındaki muhtemel artışlardan endişe edilmesiyle katı göç politikaları uygulanmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalar 2050 yılına gelindiğinde Müslümanların Avrupa nüfusu içindeki oranının %20'ye ulaşacağını öngörmektedir.

**Her şeyden önce
sivilleri acımasızca
hedef alan şiddet
eylemlerinin
İslam adına
savunulacak hiç
bir haklı gerekçesi
olmamasına
rağmen
Müslümanlar
tepkilerini yeterince
ifade edemedikleri
için haksız bir
mağduriyetin
öznesi durumuna
düşmektedirler.**

Müslümanların geneline karşı gelişen önyargı ve nefret psikolojisinin arka planında çeşitli etkenler bulunmaktadır. Her şeyden önce sivilleri acımasızca hedef alan şiddet eylemlerinin İslam adına savunulacak hiç bir haklı gerekçesi olmamasına rağmen Müslümanlar tepkilerini yeterince ifade edemedikleri için haksız bir mağduriyetin öznesi durumuna düşmektedirler. Öte yandan İslam dünyasındaki otoriter rejimlerin baskıcı uygulamalarının yanı sıra toplumlar arasındaki iletişim eksikliği ve medya dezenformasyonu gibi faktörlerin Batıda İslamofobi algısını güçlendirdiğini vurgulamak gerekmektedir. Son dönemde ABD'de yayınlanan bir rapor, İslam karşıtlığının arka planındaki güç merkezlerini deşifre etmektedir. Söz konusu raporda, gerçek dışı haber ve yorumlarla İslam karşıtlığını destekleyen kuruluşlara son 10 yıl içinde 42,6 milyon dolar kaynak aktaran kuruluşların sicillerindeki benzerliğe dikkat çekilmektedir. Bu dezenformasyon sayesinde yapay bir korku ortamı yaratılmasıyla kendilerine siyasi ve ekonomik getiri sağlayan güç merkezlerinin, kamuoyu ve siyaset dünyası üzerindeki etkisi tahmin edilenden çok daha yüksektir.⁶ Birden çok gerekçeye bağlı olan İslamofobi'nin yanlış algılamalar ve önyargılardan beslenerek çok kültürlülüğe dayalı ortak bir yaşam tarzına büyük bir darbe vurduğu görülmektedir. İslam ve Müslümanların tek yönlü ve negatif olarak

SDE Analiz

algılanışında etkili olan dezenformasyon sürecinin hâlâ çok canlı olduğu söylenebilir. Bu süreç El-Kaide lideri Usame Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra da güncelliğini yitirmemiş ve 11 Eylül "İslam dünyasının karabasanı" olmayı sürdürmüştür.

Avrupa'da yabancılara karşı ırkçı tutumların yükselmesiyle 11 Eylül ve sonrasında gelişen olaylar arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. İslam korkusu ve karşıtlığının taban bulmasında siyasi partilerin milliyetçi söylem ve tutumlarının etkisi inkâr edilemez. Birçok aşırı sağ partinin kampanyalarında İslam korkusunu ırkçı figürler eşliğinde kullanmasıyla Avrupa kamuoyunda İslamofobik algı ve eğilimlerin artmakta olduğu gözlenmektedir. 2006 yılında Danimarka'da baş gösteren karikatür krizinden sonra 2011'de Danish Defence League isimli İslam karşıtı grubun üyeleri tarafından cami inşa edilmesi öngörülen araziye domuz gömüldü.⁷ Grup, cami yapılmasını engellemeye yönelik bu eylemi ülkelerini korumak adına yaptığını ifade ediyor. Ayrıca 2009 yılında İsviçre'de düzenlenen referandumda halkın %58'inin minareye karşı oy kullanması, Avrupa'daki İslam algısının yeniden tartışmaya açılmasına neden olmuştur. İsviçre'de yapılan referandumun benzerlerinin diğer kıta ülkelerinde de gerçekleştirilmesini isteyen aşırı sağcı grupların kışkırttığı İslamofobik dalga sonraki yıllarda da genişleme eğilimi göstermiştir.

2009 yılında Belçika'da yapılan bir kamuoyu araştırmasının sonuçlarına göre Flaman bölgesinde İslamofobik yönelimlerin ciddi bir risk oluşturmaya başladığı saptanmış ve uzmanlar bu eğilimin nedenleri üzerine eğilme ihtiyacı hissetmişlerdir. İngiltere'de yapılan benzer kamuoyu yoklamalarında toplumun yarısından fazlasının, çarşaf ya da burka türü kıyafetlerin yasaklanmasını istediği sonucuna varılmıştır. İngiltere diğer kıta ülkelerine göre temel hakların korunması bakımından daha liberal görünse de yapılan araştırmalar İngiliz toplumundaki olumsuz değişime dikkat çekmektedir.

Popülist sağ muhafazakâr siyasetçilerin oy avcılığı uğruna sergiledikleri İslam karşıtlığı yalnızca bu ülkelerle sınırlı kalmamıştır. Peçe ve başörtüsü gibi semboller üzerinden İslam korkusunun pompalandığı Fransa'da Ulusal Cephe'nin aldığı oylara göz diken Nicolas Sarkozy yönetiminin, kamuya açık alanlarda yüzü tamamen kapatan peçe ile dolaşmasını yasaklayan önerisi Danıştay tarafından kabul edilmiştir. Buna göre peçe yasağına uymayan ve sokakta peçe takmakta ısrar eden kadınlara yönelik 150 avro para cezası ve vatandaşlık kursuna katılım zorunluluğu getirilmiştir.⁸ Bu çerçevede altı aylık süre zarfında 200 kadın mahkemeye verilmiştir. Ayrıca çocuğunu okula

---

Avrupa'da yabancılara karşı ırkçı tutumların yükselmesiyle 11 Eylül ve sonrasında gelişen olaylar arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. İslam korkusu ve karşıtlığının taban bulmasında siyasi partilerin milliyetçi söylem ve tutumlarının etkisi inkâr edilemez.

SDE Analiz

götüren üç peçeli kadının, okul yöneticilerinin ihbarıyla karakolluk olmaları sosyal dokunun önemli ölçüde zedelendiğini göstermektedir.

Fransa örneğinden cesaret alan İslam karşıtı politikacılar benzer yasaklamaların kendi ülkelerinde de uygulanması için harekete geçmişlerdir. Bu ülkelerden biri olan İtalya'da İslâm karşıtlığını siyasi malzeme olarak kullanmayı sürdüren ırkçı Kuzey Ligi partisi gibi hareketler peçe ve burkanın yasaklanmasını öngören bir yasa tasarısının meclis gündemine alınmasını sağlamışlardır. Diğer taraftan İtalyan Meclis Başkanı Gianfranco Fini tarafından İtalya'da yaşayan Müslümanlara yapılan çağrıda, entegrasyonu kolaylaştırmak amacıyla Müslümanların ibadetlerini İtalyanca yapmaları istenmiş ve İtalyanca ibadetin, nefret ve şiddete çağrışı önleyeceği iddia edilmiştir. Bu tür tekliflerin İslam'ı küçültücü bir amaç taşıdığına inanılmakta ve Müslümanların sağ siyasi hareketlere yönelik öfkesini güçlendirmektedir.

***Almanya'da
"Müslümanların
Almanya'yı
çökerttiğini ve
gerilettiğini"
söyleyerek
tepkileri üzerine
çeken Almanya
Merkez Bankası
yönetim kurulu
üyesi ekonomist
Thilo Sarrazin,
sosyal demokrat
bir siyasetçi
olarak tanınsa
da görüşleriyle
aşırı sağ partilerin
beğenisini
kazanmayı
başarmıştır.***

En yoğun Müslüman göçmen nüfusu barındıran ülkelerden biri olan Almanya'da "Müslümanların Almanya'yı çökerttiğini ve gerilettiğini" söyleyerek tepkileri üzerine çeken Almanya Merkez Bankası yönetim kurulu üyesi ekonomist Thilo Sarrazin, sosyal demokrat bir siyasetçi olarak tanınsa da görüşleriyle aşırı sağ partilerin beğenisini kazanmayı başarmıştır. Son derece kaba bir ırkçı söylem geliştiren Sarrazin, göçle gelen yabancıların farklı ırklara mensup olmaları yüzünden yeterince zeki olmadıklarını iddia ederken aynı zamanda Müslüman göçmenlere yönelik alaycı ifadeler kullanmıştır. Sarrazin, göçmen doğurganlığının Almanlardan daha ileride oluşunu ise ülkenin geleceği bakımından büyük bir risk olarak nitelendirmektedir. Bu ırkçı açıklamalardan kısa bir süre sonra yapılan anket sonuçları ise İslam karşıtlığının ne kadar etkin bir oy toplama aracı haline gelebildiğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Ankete katılanların %18'lik bölümü Sarrazin'i ülkenin gelecekteki başbakanı olarak görmek istediklerini belirtmişlerdir.⁹

İslamofobi'nin tehlikeli biçimde tırmanışa geçtiği ülkelerden biri olan Hollanda'daki Özgürlük Partisi lideri Geert Wilders ise İslam karşıtı demeç ve beyanlarıyla tepki çekmeyi sürdürmektedir. Başörtülü kadınlardan özel vergi alınması ve Kuran'ın yasaklanması gibi radikal önerileri bulunan Wilders, ülkedeki şiddet içerikli tüm olaylardan Müslümanları sorumlu tutarak İslamofobi üzerinden özellikle gençlerin oylarını almayı hedeflemektedir. Bu yüzden her koşulda İslam ve Müslümanları hedef alan popülist aşırı söyleminden vazgeçmemektedir. Müslümanlara karşı daha ılımlı bir tavır benimsenen İspanya'da 11 Eylül ve ardından yaşanan Madrid saldırılarının

SDE Analiz

etkisiyle İslam karşıtlığını simgeleyen bir dizi olay vuku bulmuştur. Özellikle yerel siyasetçilerin bu konuda daha katı bir tutum takındıkları gözlenmektedir. İspanya'nın doğusunda yer alan Mayorka adasındaki 12.700 nüfuslu SaPobla belediyesi, kamuya açık yerlerde kadınların çarşaf ve peçe giymesini yasaklamıştır. Böylelikle İspanya genelinde bu yasağı kabul eden belediyelerin sayısı 13'e çıkmıştır. Sağ Muhafazakâr görüşlü Halk Partisinin çoğunlukta olduğu SaPobla belediyesinde alınan kararla kamuya açık yerlerde çarşaf ve peçe giyilmesine yasak getirilmesiyle birlikte, bu kıyafetlerden dolayı kimliği belli olmayan kadınların 50 ila 200 avro arasında para cezası alacakları duyurulmuştur. Güvenlik güçlerine karşı konulması hallerinde ise cezanın 3 bin avroya kadar çıkartılabileceği belirtilmiştir. Belediye Başkanının yasağı savunurken kullandığı "Ne dinsel ayrımcılık ne de kültürel bir tartışma açmak istemiyoruz. Bu güvenlikle alakalı bir önlem. Entegrasyonu, birlikte yaşamayı ve kadın haklarına saygıyı teşvik etmek istiyoruz" ifadeleri, diğer Avrupa ülkelerindeki benzer güvenlik sendromunun Müslümanlara karşı ırkçı ve dışlayıcı politikalara dönüştüğünün göstergesidir.¹⁰ Bu uygulamayı başka yerel yönetimlerdeki örnekler izlemiş ve İslam karşıtlığını gösteren yaklaşımlar rahatsız edici bir boyut kazanmaya başlamıştır. Sevilla'da bir ilçe belediyesinin kent konseyinde uzun süredir başörtülü olarak çalışan Fatma Muhammed, üyesi olduğu Halk Partisi tarafından başörtüsünü çıkarmaya zorlanmış ve bunu reddedince de gelecek seçimlerde aday olması engellenmiştir.

İslâm karşıtlığının afişler kullanılarak ülke çapında bir kampanya malzemesine dönüştürüldüğü İsviçre'de yeni minare yapımına yasak getirilip getirilmemesine karar vermek amacıyla gerçekleşecek referandum öncesi, caddelerdeki tanıtım panolarında Müslümanları rencide edici semboller kullanılmıştır. İsviçre Halk Partisi'nin başını çektiği bu kampanyalarda minareler İslam düşmanlığını körüklemek ve aşırı sağ oyları artırmak için adeta bir propaganda aracı haline getirilmiştir. İsviçre'deki referandumun sonuçları kısa süre içerisinde Avusturya'da yankılanmış ve Özgürlük Partisi tarafından bu sonuçlar iç siyaset malzemesi haline getirilmiştir.

Norveç katliamcısı Breivikin hastalıklı ruh halinin arka planında İslam karşıtlığının paranoyaya dönüştüğü bir sosyal fobinin varlığı söz konusudur. Breivik'in İslam ile savaştığını ifade ederek cinayetlerine meşruiyet kazandırmaya çalışması ise Avrupa'da 11 Eylül sonrası yükselen İslamofobi'nin dramatik sonuçlarını göstermektedir. Fransız Profesör Vincent Geisser'e göre, son on yılda İslam karşıtı söylemlerin sıradanlaştırılmasında siyasetçilerin ve entelektüellerin önemli bir rolü bulunmaktadır.¹¹ Geisser

İslâm karşıtlığının afişler kullanılarak ülke çapında bir kampanya malzemesine dönüştürüldüğü İsviçre'de yeni minare yapımına yasak getirilip getirilmemesine karar vermek amacıyla referandum öncesi, caddelerdeki tanıtım panolarında Müslümanları rencide edici semboller kullanılmıştır.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

16

Norveç'teki bireysel eylemin köklerini Avrupa'da 11 Eylül'den sonra yükselen İslam karşıtı söylemlerde aramak gerektiğini kaydederken, benzer saldırıların diğer Avrupa ülkelerinde de yaşanma ihtimali bulunduğunu dile getirmektedir. Norveç saldırısının hemen sonrasında Batı medyasında çıkan haber ve yorumların Müslümanlara yönelik ön kabulleri çok iyi yansıttığını ifade eden Geisser, yaşanan çifte standart ve ötekileştirmeye dikkat çekmektedir.

İslamofobi ile mücadele konusunda uluslararası toplumun sözcüleri çeşitli önerilerde bulunmaktadır. BM Medeniyetler İttifakı Yüksek Delegatesi Jorge Sampaio, yapmış olduğu bir değerlendirmede, İslam korkusuna karşı mücadele etmek için Avrupa Konseyi ve İttifak arasında daha ileri bir işbirliği yapılmasını, kültürel farklılıklar üzerine eğitimlerin yaygınlaştırılmasını ve dinler arası iletişimin güçlendirilmesini önermektedir.¹² Genel olarak değerlendirildiğinde farklı kültürleri içinde barındıran Avrupa'da İslamofobik algıların güçlenerek ırkçı ve yabancı düşmanı tutumlara dönüşmemesi için çeşitli mekanizmaların önleyici ve denetleyici rolünden söz etmek gerekmektedir. Avrupa Konseyi tarafından onaylanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve sözleşmenin yargı organı niteliğindeki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başlıca mekanizmalar olarak öne çıkmakta ve ırkçı şiddet ve yabancı düşmanlığından kaynaklanan insan hakları ihlallerinin önlenmesinde ciddi bir role sahip bulunmaktadır. Buna ek olarak Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin hazırladığı düzenli ülke raporları ve İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) tarafından yürütülen izleme faaliyetlerinin nispeten caydırıcı bir etki uyandırdığı söylenebilir. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ise Müslüman göçmenlerin Avrupa'da karşılaştıkları etnik ve dini ayrımcılık uygulamalarını sıklıkla dile getirmekte ve İsviçre ile Fransa'daki dini sembollerin yasaklanması girişimlerini eleştirmektedir. Bununla birlikte söz konusu mekanizmaların daha işlevsel hale gelmesi ve İslamofobi ile örgütlü bir mücadele yürütülmesi beklenmektedir.

İslam korkusuna ek olarak Avrupa'daki korkuların kaynağında ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının etkisinin arttığı saptanmaktadır. Bu anlamda etnik, dini, ırksal, vb. farklılıkların top yekûn biçimde reddedildiği görülmektedir. Bu ortamda ayrımcı ve dışlayıcı yaklaşımların bir kısmı, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı adına yürütülen mücadele ile gündeme gelmektedir.

Geisser Norveç'teki bireysel eylemin köklerini Avrupa'da 11 Eylül'den sonra yükselen İslam karşıtı söylemlerde aramak gerektiğini kaydederken, benzer saldırıların diğer Avrupa ülkelerinde de yaşanma ihtimali bulunduğunu dile getirmektedir.

SDE Analiz

C. Bitmeyen Mücadele: Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı

Avrupa'da son on yılda salgın haline gelen ırkçılık ve yabancı düşmanlığının ortaya çıkışı ve yükselişinin arka planındaki etmenlerin doğru tespit edilmesi önem taşımaktadır. Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık yanlısı tavır ve davranışları etkileyen çeşitli toplumsal faktörler bulunmaktadır. Irkçılık ve yabancı düşmanlığının kurumsal boyutunu oluşturan aşırı sağ hareketlerin göçmen nüfusun entegrasyonu yerine izolasyonundan yana uyguladıkları dışlayıcı politikanın varlığı başlı başına bir sorun olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra ekonomik krizlerin yaşanmasında görülen sıklık ile birlikte işsizlik sorununun büyümesinden kaygı duyan Avrupa toplumunun azımsanmayacak bir bölümü, yabancıların varlığını ekonomik ve mali sorunları derinleştiren bir unsur olarak göstermekte ve sosyo-ekonomik dışlayıcılığın bahanesi yapmaktadır.

AB Temel Haklar Ajansı (FRA)'nın Birlik ülkelerinden 23 bin 500 kişiyle yaptığı bir araştırmaya göre bu ülkelerde göçmenlere yönelik ırkçılık, ayrımcılık ve İslamofobi'nin korkunç boyutlara ulaştığı belirtilmektedir. Araştırmada görüşlerine başvuru alanların yüzde 80'den fazlasının uğradıkları ayrımcılığı, bir sonuç elde edemeyeceklerini düşündükleri için yetkililere bildirmedikleri ortaya çıkmıştır. FRA Başkanı Morten Kjaerum 25 yıldır insan hakları alanında çalıştığını belirterek, ortaya çıkan ayrımcılığın boyutuyla ve bunların şikâyet edilememesiyle ilgili hayretini gizleyememiştir.¹³

ECRI'nin birçok kez Avrupa ülkelerindeki ırkçı eğilimlerden duyduğu endişeyi dile getirdiği açıklamalar, özellikle politikacıların yabancı düşmanlığı konusundaki sorumsuz davranışlarına işaret etmektedir. 2011 Haziran ayında yayınlanan ECRI raporuna göre Avrupa'da siyaset ve ekonomi dünyası başta olmak üzere çeşitli alanlarda ırk ayrımcılığına ve yabancı düşmanlığına yaygın olarak rastlandığı belirtilmektedir.¹⁴

2010 yılında ECRI tarafından yayınlanan bir dizi ülke raporu Avrupa'daki ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile ilgili endişe verici durumu gözler önüne sermektedir. Komisyon Polonya ile ilgili yayınladığı izleme raporunda bu ülkenin hâlihazırda ırkçılığın önlenmesi bakımından kapsamlı bir ayrımcılık karşıtı yasaya sahip olmamasından dolayı özellikle Romanların savunmasız konumda bulduklarını ifade etmektedir. Fransa hakkındaki izleme raporu ise polislin azınlıklara karşı sert ve kabul edilemez tutumunu eleştirmekte, Müslümanlara karşı önyargı ve ayrımcılık içeren beyanların kaygı verici olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca ECRI, Makedonya'daki Roman

Irkçılık ve yabancı düşmanlığının kurumsal boyutunu oluşturan aşırı sağ hareketlerin göçmen nüfusun entegrasyonu yerine izolasyonundan yana uyguladıkları dışlayıcı politikanın varlığı başlı başına bir sorun olarak görülmektedir.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Döner Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

18

toplumuna yönelik keskin etnik ayırım ve ırkçılığın devam ettiği uyarısında bulunmaktadır.¹⁵

Güney Kıbrıs'ta yaşanmakta olan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı hakkında izleme raporunu açıklayan ECRI, etnik ayrımcılığın kaygı verici düzeyde arttığını belirtmiştir. Raporda Güney Kıbrıs'taki ırkçılığın, adanın güneyinde yaşayan göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler dışında Kıbrıslı Türkler ve Romanları da hedef aldığı vurgulanmaktadır. ırkçılığın eskiye oranla çok daha açık biçimde kamusal alanda dile getirilmeye başlandığına dikkat çekilen raporda, aşırı sağcı partilerin yükselişte olduğuna ve medyanın da bu partilerin ırkçı söylemlerini yansıttığına işaret edilmektedir. ELAM isimli aşırı sağcı parti temsilcilerinin "Yunan ırkının diğer ırklarla daha fazla karışmasını istemiyoruz" söylemini medya aracılığı ile kamuoyuna yaymasını ırkçılığın bir göstergesi olarak değerlendiren ECRI raporu, Rum hükümetinden özellikle internetin ırkçılık ve yabancı düşmanlığının yayımında kullanılmasını engellemesi talebinde bulunmaktadır. ECRI raporunda ayrıca, adanın güneyinde yaşayan Kıbrıslı Türklerin çocuklarının okullarda yaşadıkları sorunlara değinilmekte ve ırkçılık ve etnik ayrımcılığın eğitim cephesindeki olumsuz yanları ön plana çıkarılmaktadır.¹⁶

Göçmenlerin iş bulamaması halinde aile yardımının kesilmesini öneren Avusturya İçişleri Bakanı Maria Fekter'in yanı sıra Avusturya'nın Geleceği İçin Birlik Partisi Genel Sekreteri de "Çalışmayı sınır dışı edelim" teklifiyle yabancılara karşı sert önlemlerin alınmasına destek vermişlerdir.

ırkçı partilerin göçmen azınlıklara karşı önyargıları kışkırtarak toplumsal bütünlüğü zedeledikleri çeşitli ülke örnekleri bulunmaktadır. Göçmenlerin iş bulamaması halinde aile yardımının kesilmesini öneren Avusturya İçişleri Bakanı Maria Fekter'in yanı sıra Avusturya'nın Geleceği İçin Birlik Partisi Genel Sekreteri de "Çalışmayı sınır dışı edelim" teklifiyle yabancılara karşı sert önlemlerin alınmasına destek vermişlerdir. Hollanda ve Belçika'da artan milliyetçi dalğanın bir sonucu olarak sağ popülizm tırmanışa geçmiştir. Belçika'da yabancı düşmanlığı sadece Müslüman göçmenlerle sınırlı bir artış göstermemektedir. Vlaams Bloğu tarafından temsil edilen aşırı sağ, Flamanlar ve diğer etnik unsurlar arasındaki etnik farklılıkları körükleyerek ülkenin bölünmesini savunmaktadır. Hollanda'da ise ırkçı nefretin sembol ismi olan Gaert Wilders yabancı düşmanlığı üzerinden oylarını artırmaya devam etmektedir. Fransa'da yakın zamana kadar aşırı sağcı eğilimler genel olarak Le Pen önderliğindeki Ulusal Cephe tarafından yürütülmekte iken son dönemde Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy bu yarışa dâhil olmuştur. Sarkozy uzun yıllardır ülkede yaşayan Romanlara yönelik dışlayıcı bir nefret dili kullanmış ve orjin ülkelerine zorla sınır dışı etme uygulamasına başlamıştır. Uzun süre sonra Avrupa'da ilk kez toplu geri gönderme politikasının yaşandığı ülke olan Fransa, aynı zamanda Müslüman göçmenlerle başı en çok derde giren AB üyesi konumundadır.¹⁷ Fransa ve Almanya tarafından

SDE Analiz

çıkarılan göç yasalarının aile birleşmelerini önlemeye odaklanması ve ırkçı unsurlar içermesi sosyo-kültürel entegrasyona vurulan darbe niteliğindedir. Aile birleşmesi uygulamasıyla ülkeye gelecek göçmenlerin ayrımcı yaptırımlarla karşılaşmaları yeni bir durum değildir. Almanya tarafından ülkeye kabul edilecek kişilerin Almanca bilmeleri gerekmektedir. Fransa'daki uygulamada ise hem Fransızca bilinmesi hem çocuklara DNA testi yapılması öngörülmektedir. Göçmenlere yönelik bu tür ırkçı ve ayrımcı önyargıların toplumdaki karşılıklı güven duygusuna ağır darbe vurduğu görülmektedir. Bu tür yaklaşımlar, sosyo-ekonomik entegrasyon politikalarından beklenen sosyal faydanın görünürlüğüne olumsuz yönde etkilemektedir.

Sosyal bir vakıa olarak ırkçılık ve yabancı düşmanlığına neden olan siyasi, ekonomik ve kültürel sorunların ülkeden ülkeye değişen çok parçalı özellikler taşımasından dolayı bütüncül bir mücadele stratejisi söz konusu olamamaktadır. Bu noktada ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele konusundaki başlıca sorun; AB düzeyinde ortaklaştırılmayan politik dağınıklığıdır. Çok parçalı işleyişe sahip kurumsal mekanizmaların hantal bürokratik yapı içinde başarılı olma şansı zaten bulunmamaktadır. Hal böyle olunca Birlik içindeki yasal düzenlemelerin ırkçılıkla mücadele konusunda hukuki bağlayıcılığını sağlamak ve kurumsal yapılanmayı tamamlamak mümkün olamamaktadır.

Avrupa'nın önde gelen politikacıları, siyasi entegrasyonun büyük bir kırılma yaşadığı son on yılda büyüyen sorunları genel olarak İslamofobi ve yabancı düşmanlığı retoriklerinin arkasına gizlenerek anlamaya çalışmışlardır. Oysa bu tür çözüm arayışlarıyla meseleye yaklaşmak, gerçekte yüzleşmeyi engellediği gibi Avrupa ölçeğinde ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile etkin mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Mevcut siyasi ortam dikkate alındığında birçok lider, ırkçılık ve yabancı düşmanlığını politik çıkarlar uğruna istismar etmekten ve popülizm yapmaktan geri durmamaktadır. Oy kavgası ve siyasal mücadelenin günümüzdeki en önemli araçlarından biri olan yabancı düşmanlığını Avrupa toplumlarının da bir tür kanser olarak görmemeleri ve kitlelerin korku duyduğu bir olaya dönüştürmek istemeleri aşırı sağın yükselmesine ve ırkçılığın güç kazanmasına hizmet etmektedir. Dolayısıyla güncel siyasi olayları yabancılar üzerinden yorumlayarak kendilerine siyasi getiri sağlamaya çalışan politikacılar, ırkçılıkla mücadele için ihtiyaç duyulan iradeyi adeta ipotek altına almaktadır. Farklı siyasi algılar ve devlet uygulamalarının ırkçılıkla mücadeleyi etkisizleştiren bir rolü bulunduğu gibi özellikle ulusalcı-sağ partilerin dışlayıcı söylemleri nedeniyle toplumsal bütünleşmeyi geliştirmeye yönelik politik süreç tıkanmaktadır. Bu itibarla

Sosyal bir vakıa olarak ırkçılık ve yabancı düşmanlığına neden olan siyasi, ekonomik ve kültürel sorunların ülkeden ülkeye değişen çok parçalı özellikler taşımasından dolayı bütüncül bir mücadele stratejisi söz konusu olamamaktadır.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Döner Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

20

Avrupalı liderlerin her şeyden önce ırkçılık ve yabancı düşmanlığını çok kültürlü yapıyı tehdit eden başlıca yapısal sorunlardan biri olarak kabul etmeleri gerekmektedir. Ayrıca göç olgusu, işsizlik ve güvenlik kaygısı gibi iç içe geçen konuların, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile ilişkisinin kapsamlı olarak ele alınması ve toplumdaki korkuları pekiştirecek yaklaşımlardan uzak durulması önem taşımaktadır.

İrkçılık ve yabancı düşmanlığının ayrımcı ve dışlayıcı siyasi boyutu önem taşımakla birlikte sosyal çatışmaya zemin hazırlayan bireysel ve toplumsal faktörlere dikkat çekmek gerekmektedir. Buradan hareketle ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele kapsamında ele alınan siyasi ve ekonomik ölçekli politikalar ve yasal düzenlemelerin sosyal güvensizliği önleyici bir rolü bulunmalıdır. Yasal düzenlemelerin toplumsal etki alanını genişletmek için pro-aktif eylem planlarının hayata geçirilmesi ve bu tür projelerin sivil toplum örgütleriyle desteklenmesi beklenmektedir. 2008 ekonomik krizinin etkileri giderek derinleşirken AB'nin ekonomik bütünleşme alanındaki hedeflerini gerçekleştirme zor görünmektedir. Borç yükü altındaki Avrupa ülkelerinde toplumsal gelecek kaygısı sokaklara yansımakta ve bu güvensiz ortamdan en fazla zarar görenler yine göçmenler olmaktadır. Yunanistan'ın iflasın eşiğine gelmesi, İspanya ve İtalya gibi Birliğin iki önemli ülkesinin yaşadığı finans sorunları, Birlik üyeleri arasında panik havası yaratmaktadır. Ekonomik durum kötüleştiğiçe siyasi gerginliklerin tırmanması kaçınılmazdır ve bu tür durumlarda sosyal seviyede yabancılar "günah keçisi" haline gelmektedirler. Bu yüzden ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele konusunda ortaya çıkacak siyasi iradenin ekonomik ve sosyal hayatın dengelerini gözetmesi ve olumsuz koşulların düzeltilmesine ön ayak olması gerekmektedir.

Avrupa'daki içe kapanma eğilimlerine, İslam korkusuna ve ırkçılık ile yabancı düşmanlığına dayanan korkular üzerinden "öteki" tanımının yapılması sorunlu bir yapıya işaret etmektedir. Günümüzde sorunun ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel arka planları olduğu bilinmektedir. Bu itibarla ekonomik koşulların ve refah paylaşımının şekillendirdiği ortam, aşırı sağcı politikalar ve kültürel ve sosyal pratiklerin önündeki engeller, Avrupa'nın öteki ile ilişkisinin parametrelerini ortaya koymaktadır.

2008 ekonomik krizinin etkileri derinleşirken AB'nin ekonomik bütünleşme alanındaki hedeflerini gerçekleştirme zor görünmektedir. Borç yükü altındaki Avrupa ülkelerinde toplumsal gelecek kaygısı sokaklara yansımakta ve bu ortamdan en fazla zarar görenler yine göçmenler olmaktadır.

SDE Analiz

II. Avrupa'da Öteki Tartışmaları

Avrupa'daki öteki tartışmalarının göçmenlerden, siyahlardan, Müslümanlardan, vb. bağımsız düşünülmesi mümkün değildir. Zira söz konusu unsurlar, Avrupa'nın bugünkü ötekisine işaret etmektedir. Kendi toplumsal düzenini ve yaşam biçimini ideal olarak kabul edip ötekileri buna yönlendirmenin Avrupa'da meşru karşılandığı bir dönemden geçilmektedir. Farklıya kimsenin itirazı yokmuş gibi davranılırken farklı olanlara sokaklarda, okullarda veya diğer kamusal alanlarda rastlanması hoş karşılanmamaktadır. Üstelik yaşanan ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel sorunlardan farklı olanların sorumlu tutulmasına kadar varan bir ayrımcılık ve dışlayıcılık süreci işlemektedir. Sosyal güvenlik politikalarının veya işsizlik önlemlerinin yetersiz kaldığı noktada öfke ötekine yüklenmekte ve farklı olan tehdit olarak algılanmaktadır. Bu bölümde Avrupa ve Avrupa'daki ötekilere dair bir değerlendirme yapabilmek amacıyla öncelikle 2008 krizinin nefret söylemini yaymadaki etkisi ve Avrupa'daki refah devletlerinin çözülme süreciyle ilişkisi irdelenecektir. Küresel mali krizin, aşırılıkçı yaklaşımları sosyal ve siyasal hayata daha fazla dâhil etmedeki rolüne değinildikten sonra çok kültürlülüğün iflas ettiği yönündeki tartışmalardan bahsedilecektir. Zira ötekinin yaşam alanının tanımlanmasında çok kültürlülük kavramı önemli bir zihni aşamaya karşılık gelmektedir. Son olarak Avrupa'da ötekinin ayrımcılığa ve dışlayıcılığa maruz kalmasını meşrulaştırma çabası gösteren ve toplumsal tabanı her geçen gün genişleyen aşırı sağ partilerden ve Avrupa'daki etki alanlarından söz edilecektir.

A. Ekonomik Neden: 2008 Krizi ve Etkileri

Küresel mali kriz 2008 yılında yatırım şirketi Lehman Brothers'ın batmasıyla tüm dünyaya yayıldı. Küresel krizden en fazla etkilenen coğrafyalardan biri uzun zamandır ekonomik alanda sorun yaşayan Avrupa olmuştur. 2010 yılına

---

Yaşanan ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel sorunlardan farklı olanların sorumlu tutulmasına kadar varan bir ayrımcılık ve dışlayıcılık süreci işlemektedir. Sosyal güvenlik politikalarının veya işsizlik önlemlerinin yetersiz kaldığı noktada farklı olan tehdit olarak algılanmaktadır.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

22

gelindiğinde kriz Avrupa'da somut sonuçlarıyla hissedilmeye başlanmış ve Avrupa'nın borç yükünün ne denli güvensizlik yaratabileceği ortaya çıkmıştır. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri krizden çıkış için uluslararası kuruluşların desteğini alırken İngiltere, Almanya gibi ülkelerde kamu harcamalarının azaltılması ve vergilerin artırılmasına dayanan sıkı kemer sıkma politikaları uygulamaya sokulmuştur.

Küresel mali krizde yüksek borç oranlarına sahip olan ve birbirine borçlanan Avrupa ülkelerinde ilk kriz Yunanistan'da görülmüştür. Yunanistan'ı İrlanda ve Portekiz takip etmiştir. Söz konusu ülkeler AB'ye başvurarak krizden çıkış için yardım talep etmişlerdir. Ancak AB-IMF işbirliğinde verilen yardımlara Almanya önce karşı çıkmıştır. Her ne kadar krize giren ülkelerin sebepleri birbirinden farklı olsa da Almanya başta olmak üzere bazı üye devletler kendi vergilerini bu yönde kullanmaktan çekinmişlerdir.¹⁸ Almanya'nın Avro'nun geleceğine dair dile getirdiği kuşkular ve yardım paketleri konusundaki isteksizliği kısa süreli güvensizlik yaratsa da sonuç olarak mali yardım paketleri kabul edilmiştir.

Küresel mali krizde yüksek borç oranlarına sahip olan ve birbirine borçlanan Avrupa ülkelerinde ilk kriz Yunanistan'da görülmüştür. Yunanistan'ı İrlanda ve Portekiz takip etmiştir. Söz konusu ülkeler AB'ye başvurarak krizden çıkış için yardım talep etmişlerdir.

Avrupa'nın bu tür bir krizle karşı karşıya kalması ekonomik ve mali alanlarda daha fazla dayanışma içerisinde olunmasını gerekli kılmıştır. İtalya, İspanya, Belçika ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin de borç yükünden dolayı kriz tehdidiyle karşı karşıya olmaları istikrarlı bir ekonomik ve mali yapıya ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Bu itibarla Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması, Ödemeler Dengesi Fonu, Kredi Havuzu, Avrupa İstikrar Mekanizması, Avrupa Finansal İstikrar Fonu, Rekabet Paketi ve Avro Rekabet Paketi kurularak yardımlar kurumsal çerçeveye oturtulmak istenmiştir.

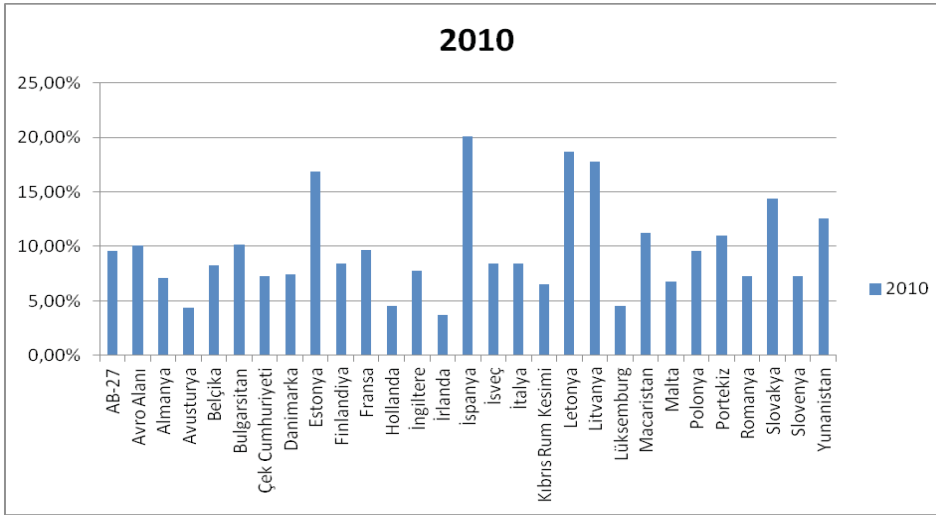
Avrupa'nın en önemli sorunları bütçe açığı ve işsizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Bütçe açıklarının eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alanlardaki kesintilerle finanse edilmesi toplumsal rahatsızlıklar yaratmıştır. Avrupa refah devletinin imkânlarından en fazla göçmenlerin yararlandığına dair algı, ayrımcılığın ve dışlayıcılığın nedenlerinden biri haline gelmiştir. Bu itibarla sosyal güvenlik koşullarının kötüleşmesinden yabancılar sorumlu tutulmuştur. İşsizlik sorunu ise Avrupa'da ötekileştirmenin en fazla söz konusu olduğu alanlardan birisine karşılık gelmektedir. Her ne kadar iş imkânlarının azalmasına göçmenlerin sebep olduğu düşünülse de göçmenlerin genellikle alt gelir gruplarını oluşturduğu görülmektedir. Göçmenler genellikle kasiyer, güvenlik görevlisi, temizlik elemanı gibi pozisyonlarda istihdam edilmektedir. Bu çerçevede Avrupalıların çalışmak istemedikleri işlerde çalışan göçmenlerin büyük ölçüde hizmet sektöründe faaliyet gösterdikleri

SDE Analiz

belirtilebilir. Ayrıca işe alım süreçlerinde iş başvurusunda bulunan kişilerin isimlerinden dolayı doğrudan elendikleri ve etnik veya dinsel özelliklerinden dolayı işe yerleştirilmedikleri bilinmektedir. Bu noktada Avrupa'daki işsizliğin göçmenler üzerinden okunması son derece adaletsiz bir duruma karşılık gelmektedir. Zira işe girmekte güçlüklerle karşılaşan ve ekonomik hayatın en aşağısında çalışmaya razı olan göçmenler, eşitlikçi olmayan uygulamalarla karşılaşmaktadırlar.

Tablo I: AB Üyesi Ülkelerde İşsizlik Oranları

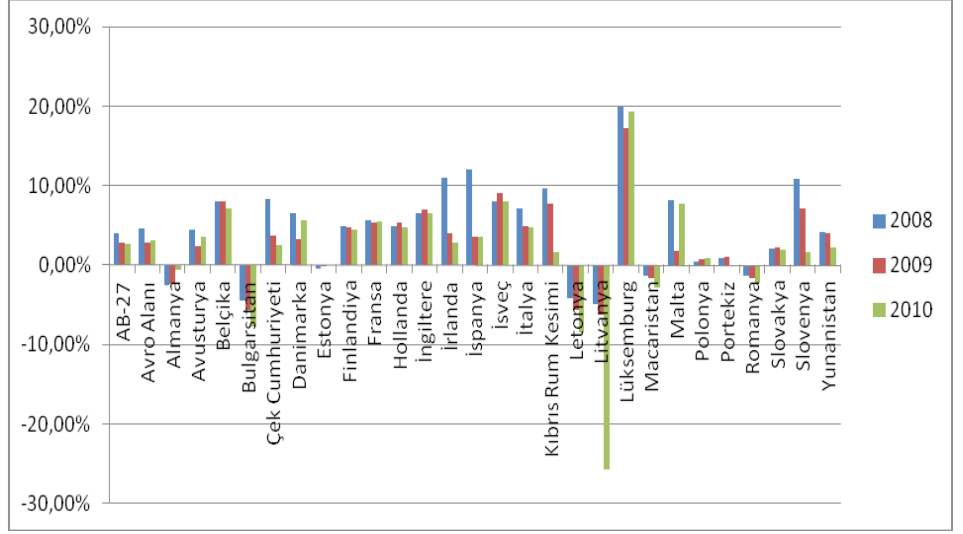
Kaynak: Eurostat

Avrupa'daki ekonomik durumla göçmenler arasındaki ilişkide Avrupa'da azalan doğum oranlarının da etkili olduğu söylenebilmektedir. Avrupa'da özellikle uzmanlık gerektiren alanlarda kalifiye işçi gereksinimi artmaktadır. Avrupalı devletlerin uyguladığı nüfus artışını teşvik politikalarının Almanya başta olmak üzere pek çok ülkede sorunu çözdüğünü söylemek mümkün değildir. Bu çerçevede dışarıdan çalışmaya gelecek kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak yabancıların ayrımcılığa uğradığı ve dışlandığı bir ortamın cazibesi azalmaktadır. Dışarıdan kalifiye işgücü talep eden Almanya'da konuyla ilgili tartışmalar takip edildiğinde "Almanya için çalışsalar ama gelmeseler" gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımın 1960'larda kabul edilen işçilere karşı benimsenen tavrıdan pek farkı olmadığı söylenebilir. Zira söz konusu dönemde gelenler insan değil; işçi olarak algılanmış ve fakat durumun böyle olmadığı sitemli biçimde kabul edilmişti. Bu itibarla kalifiye işçilerin iyi ve medeni çalışma koşulları talep ettikleri de göz önünde bulundurulduğunda Avrupa'ya ne ölçüde rağbet edileceği tartışılmaktadır.

Avrupa'daki ekonomik durumla göçmenler arasındaki ilişkide Avrupa'da azalan doğum oranlarının da etkili olduğu söylenebilmektedir. Avrupa'da özellikle uzmanlık gerektiren alanlarda kalifiye işçi gereksinimi artmaktadır.

SDE Analiz

Tablo II: AB Üyesi Ülkelerde Nüfus Artış Oranları

Kaynak: Eurostat

2008 mali krizinin Avrupa'daki yansımalarının ekonomik sorunların ötesine geçtiği söylenebilir. Ancak Avrupa'daki öteki tartışmalarının özünde ekonomik krizin bulunduğunu söylemek, kendisine tarihsel bağlamda her zaman bir öteki yaratan Avrupa için doğru olmayacaktır.

Ekonomik krizler mevcut siyasi iradenin güvenilirliğini ve inandırıcılığını sarstığı için siyasi krizleri beraberinde getirmektedir. İrlanda'da veya Portekiz'de olduğu gibi ekonomik krizle baş etme çabasının siyasi tikanıklık yaratması sonucunda erken seçimler gündeme gelmektedir. Seçim sonuçları ise aşırılıkçılıktan etkilenen seçmenlerin, siyaset kurumunun da aynı yönde değişmesi yönündeki taleplerini yansıtmaktadır. İçer kapanmacı sağcı eğilimler ile ekonomik kriz ortamlarının kol kola gittiği düşünüldüğünde Avrupa'nın içerisinde bulunduğu durum daha kolay anlaşılabilir. Ekonomik büyüme, borç yükü ve işsizlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalan Avrupa'da sorunlara çözüm üretilmedikçe aşırı sağcı radikal eğilimlerin artacağı öne sürülebilir.

2008 mali krizinin Avrupa'daki yansımalarının ekonomik sorunların ötesine geçtiği ve sosyal ve siyasal yapıları büyük ölçüde etkilediği söylenebilir. Ancak Avrupa'daki öteki tartışmalarının özünde ekonomik krizin bulunduğunu söylemek, kendisine tarihsel bağlamda her zaman bir öteki yaratan Avrupa için doğru olmayacaktır. Dolayısıyla ekonomik krizin tek başına Avrupa'daki ayrımcılık ve dışlayıcılık eğilimlerini "yarattığını" söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte ekonomik kriz ortamlarının içer kapanma, ulusal unsurlara öncelik verme gibi eğilimleri öncelediği öne sürülebilir. Ulusal referanslara dayanan söylemler ve politikalar, zaten krizden bunalmış insanlar için en azından tutunacak bir dal olarak destek bulmaktadır. Bu itibarla ekonomik sorunların yaşandığı dönemlerde ayrımcılığın ve dışlayıcılığın siyasi meşruiyet alanını genişlettiği söylenebilir. Bir anlamda krizin acısını

SDE Analiz

ötekenden çıkarmak üzere var olan yabancı düşmanı ve ırkçı düşünce ve duyguların harekete geçtiği belirtilebilir. Bu çerçevede ekonomik krizlerin Avrupa'nın öteki tanımına katkıda bulunduğu ve fakat doğrudan ötekini var eden bir faktör olmadığı ifade edilebilir.

Ekonomik krizin yarattığı yalnızlaşma ortamında Avrupa'daki ötekilere dair tartışmalardan birisi çok kültürlülük tartışmalarına karşılık gelmektedir. Çok kültürlülük, Avrupa toplumlarında amaçlanan ve fakat hayata geçirilemeyen bir projedir. Son dönemlerde ise söz konusu projenin başarısızlığa uğradığına ilişkin görüşler, siyasi sorumlular tarafından yüksek sesle dile getirilmektedir.

B. Sosyal Model: Çok Kültürlülüğün İflası

Çok kültürlülüğe ilişkin bakış açıları günümüz Avrupa'sındaki en hararetli tartışmalardan birisine işaret etmektedir. Alman Şansölyesi Angela Merkel'in çeşitli fırsatlarda çok kültürlülüğün iflas ettiğine dair açıklamalarının ardından Şubat 2011'de gerçekleşen Münih Güvenlik Konferansı'nda İngiltere Başbakanı David Cameron da çok kültürlülük politikasının başarısız olduğunu belirtmiştir. Cameron konuşmasında İslam fanatizmi başta olmak üzere aşırılıkçılığın her türlüyle mücadele için mali kaynakların kesileceğini ve söz konusu yaklaşımların kurumsal düzeyde yayılmasının önlenmesi için tedbirler alınacağını dile getirmiştir. Buna ek olarak çok kültürlülük uygulamalarından dolayı toplumun farklılık gösteren kesimlerinin birbirinden kopuk yaşadıklarını ve bunun anarşizmi tetiklediğini ifade ederek bu duruma güçlendirilmiş ulusal kimlik inşasının çare olabileceğini söylemiştir. Çok kültürlülüğün Avrupa toplumlarının yaşantılarını düzenlemekte yetersiz kaldığını savunan siyasetçiler Almanya ve İngiltere'den başka Danimarka, Fransa gibi pek çok Avrupa ülkesinde destek görmektedir.

İngiltere Başbakanı'nın tespitlerinde haklı yönler bulunmakla birlikte önerdiği çözümün Avrupa'yı günümüzdeki ayrımcı ve dışlayıcı noktaya taşıdığı söylenebilir. En kısa tanımıyla bir ülkede birden fazla kültürün bir arada yaşaması anlamına gelen çok kültürlülük, hukuki statülerden bağımsız olarak kültürel farklılığa işaret etmektedir. Alexandrine Brami Celentano'ya göre çok kültürlülük, yaşam biçimindeki, inançtaki veya dildeki özelliklerin radikal olarak ifade edilmesi; ortak kimlik çerçevesinde bir etnik, dilsel veya dini gruba ait olmanın öncelikli olarak vurgulanması ve tekleşmiş ulus-devlet efsanesinin yıpranması olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Bir başka deyişle çok kültürlülük, gündelik hayatta ve benimsenen kültürel değerlerde etnik,

---

Ekonomik krizin yarattığı yalnızlaşma ortamında Avrupa'daki ötekilere dair tartışmalardan birisi çok kültürlülük tartışmalarına karşılık gelmektedir. Çok kültürlülük, Avrupa toplumlarında amaçlanan ve fakat hayata geçirilemeyen bir projedir.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

26

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeniden yapılanma sürecine giren Avrupa'da işgücüne ihtiyaç duyulmasıyla 1950'li yıllardan itibaren büyük göçler söz konusu olmuştur. Dolayısıyla savaştan önce çok kültürlü bir ortam tesis edilmesi görece az önemli olmuştur.

SDE Analiz

dini, ırksal nedenlere bağlı olarak farklılaşma ve bu farklılaşmanın kamusal alanda vurgulanması olarak ifade edilebilir. Söz konusu yapının çoğulcu toplumları ortaya çıkarması ve homojenleşme eğilimlerini sınırlandırması da beklenebilir. "Tek bir ülke içerisinde çeşitli toplulukların barışçı bir biçimde etkileştikleri ve birbirine giderek ekonomik, siyasal ve toplumsal bakımlardan *interdependent* yani karşılıklı bağımlılık içerisinde oldukları bir sivil toplum"²⁰ olarak nitelendirilen çoğulcu toplum modelinin, Avrupa'da söylemsel düzeyde var olsa da uygulamada sorunlarla karşılaştığı söylenebilir. Çoğulcu toplumlar için öngörülen karşılıklı iletişim ve alışverişin Avrupa'da var olduğunu söylemek ise pek kolay değildir. Zira David Cameron'un da belirttiği gibi Avrupa toplumlarında kopmalara ve uyumsuzluklara sıkça rastlanmaktadır. Farklılık arz edenlerin kendi gettolarında kendi kültürlerini yaşadıkları ve dışarıdakilerle asgari ölçüde etkileştikleri; çoğunluğu oluşturanların ise zaten farklıları dışladıkları saptanmaktadır. Bunun sonucunda farklı olanın kendi içerisine kapanarak aşırı eğilimlere yöneldiği de tespit edilmektedir. Buna ek olarak işe kapanmanın ulus-devletin tekleştirme politikalarının düzeyine göre belirlendiği de ifade edilebilir. İngiltere gibi liberal geleneğe sahip ülkelerde göçmenler ve yabancılar görece "rahat" iken; Fransa gibi ulus-devlet referansının kuvvetli olduğu yerlerde birlikte yaşama sorunları artmaktadır.

Olması gerekene gönderme yaptığı düşünülen çok kültürlülük kavramının 21. yüzyılın en önemli sorunu olarak nitelendirilmesinin nedeni uygulama ile ortaya çıkan ayrışma olarak gösterilmektedir. Tanımından paradoksal biçimde ayrılan ve "bölünme, ayrışma, tanınmama, dışlama, uyumsuzluk, çatışma"²¹ getirdiği düşünülen çok kültürlülüğün Avrupa'daki başarısızlığının, bizzat politika yapan ve uygulamasından sorumlu olan siyasiler tarafından dile getirilmesi önem taşımaktadır. Bu itibarla Avrupa'daki çok kültürlülük söyleminin kavramsal çerçevede kaldığı görülmektedir. Ayrıca çok kültürlü toplum modelinin zihni süreçlerin sonucu olarak uygulamaya geçirildiğini söylemek mümkün değildir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yeniden yapılanma sürecine giren Avrupa'da işgücüne ihtiyaç duyulmasıyla 1950'li yıllardan itibaren büyük göçler söz konusu olmuştur. Dolayısıyla savaştan önce çok kültürlü bir ortam tesis edilmesi görece az önemli olmuştur. Ayrıca çok kültürlülük söyleminin kullanılması "öteki" ile karşılaşmadan önce daha kolay bir duruma işaret etmektedir. Çok sayıda yabancıların Avrupa kıtasına işgücü olarak gelmesiyle birlikte çok kültürlülük politikalarının uygulamada beklenmeyen sonuçlar doğurduğu görülmüştür. Dışarıdan gelenlerin misafir değil; kalıcı oldukları

fark edildiği anda aslında yeni ve karmaşık bir kimliklendirme süreciyle karşı karşıya kalınmıştır. Bir anlamda başkalarıyla yaşamının zorluğunun görülmesi ve "çok kültürlülük politikalarının" yetersizliğinden ötürü birlikte yaşama alışkanlıkları geliştirilememiş ve herkesin kendi "muhitinde" yaşadığı bir tablo ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllardaki ekonomik kriz ortamında "ötekilerin" geldikleri ülkelere geri dönmemeleri, 1980'li yıllarla birlikte yoğunlaşan aşırı sağcı söylemleri ve dışlayıcı uygulamaları yoğunlaştırmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte uluslararası sistemde belirsizliklerin ve güvensizliklerin ön plana çıkmasıyla da Avrupa aşırı sağa daha fazla yaklaşmıştır. 11 Eylül ile birlikte yaşanan kırım ise çok kültürlülüğün bütünüyle sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

Avrupa'nın tarihsel perspektifte çok kültürlülüğü benimsemiş olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur. Ancak burada dikkat çekilmek istenen; Avrupa'da siyaset kurumu tarafından teşvik edilen korku ve tehdit odaklı yaklaşımların çok kültürlü bir ortam yaratılmasını ve sürdürülmesini imkânsız hale getirmesidir. Farklı olanın Avrupa toplumları için bir tehdit olduğu yolunda korku merkezli bir bakış açısı geliştirildiği söylenebilir. Bir başka deyişle, Avrupa'da ötekilerin bir güvenlik meselesi haline getirilmesi söz konusu olmaktadır. Farklı olanın güvenlik tehdidi haline geldiği bu ortamda birlikte yaşamadan değil; tehdidin ortadan kaldırılmasından söz edilmektedir. Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy başta olmak üzere Avrupalı siyasiler tehdidi ortadan kaldırmak için ulusal kimlik tartışmalarını yeniden gündeme getirmektedirler. Böylelikle ulusal kimlik inşası üzerinden tekleştirme politikalarının uygulanması istenmektedir. Örneğin Avrupa İslam'ı oluşturmaya yönelik çabalar aslında Müslümanların davranış biçimlerinin devletler tarafından tanımlanmasını ifade etmektedir. Bu çerçevede Müslüman gibi giyinmemek, ibadetini mümkün olduğunca özel alanda yerine getirmek ve kamusal alanda görünür olmamak gibi önlemler önerilmektedir. (burka-çarşaf yasağı, minare yasağı gibi) Bir başka deyişle göçmen öncesi Avrupa toplumunun göçmenlerle birlikte devam ettirilmesi amaçlanmaktadır. Vatandaşlık, çalışma izni, oturma izni edinme şartlarının ağırlaştırılması ve vize işlemlerinin sıkılaştırılması gibi politikalar bu doğrultuda önerilmektedir. Müslüman, Siyah, Asyalı, vs. gibi farklı kültürel, etnik ve / veya dini özelliklere sahip olanların kendilerine özgünlüklerini Avrupalılık ile değiş tokuş etmeleri beklenmektedir. Bunun gönüllü olarak söz konusu olmadığı durumlarda ise devlet politikalarının devreye sokulması meşrulaştırılmakta ve bu durum halk tarafından desteklenmektedir. Örneğin Romanların ülkelerine geri gönderilmeleri bir türlü Avrupalılık normlarına uy(a)mamalarına bağlanmaktadır. Buna ek olarak Avrupa'yı

Avrupa'nın tarihsel perspektifte çok kültürlülüğü benimsemiş olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur. Ancak burada dikkat çekilmek istenen; Avrupa'da siyaset kurumu tarafından teşvik edilen korku ve tehdit odaklı yaklaşımların çok kültürlü bir ortam yaratılmasını imkânsız hale getirmesidir.

SDE Analiz

daha iyi korumak ve istenmeyenlerin girişini engellemek üzere Schengen düzenlemelerinin esnetilmesi veya "zaman zaman" rafa kaldırılması talep edilmektedir. Kuzey Afrika'da meydana gelen isyanların ardından Avrupa'ya yüksek sayıda mültecinin gelmesi sorun yaratmıştır. İtalya'ya gelen göçmelerle İtalya tek başına başa çıkamayınca göçmenlere Schengen vizesi verilerek tüm Avrupa'ya yayılmalarına izin verilmiştir. Bu durum Avrupa devletleri arasında ciddi anlaşmazlıklara yol açmış ve Schengen düzenlemelerinin yeniden gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir. Fransa'nın yeniden sınır kontrollerini başlatmasının ardından Almanya'nın Bavyera Eyaleti Avusturya sınırındaki kontrolleri, Danimarka ise İsveç ve Almanya sınırındaki kontrolleri başlatmıştır. Schengen Antlaşması'nda geri adım atılması yalnızca Avrupa bütünleşmesinin temel ayaklarından serbest dolaşım ilkesinin tehlikeye atılması anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda bütünleşmeye taraf ülkeler arasında dayanışma ve güven duygularının sarsıldığına işaret etmektedir. Bu itibarla yalnızca göçmenlerin değil; içerideki yabancıların yani diğer Avrupalıların da ötekileştirilmesiyle karşı karşıya kalınmaktadır.

Ötekileştirme sürecinde önyargıların son derece önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Örneğin İslam dinine ve söz konusu dini benimseyenlere karşı meraklı, dışlayıcı ve zaman zaman düşmanca yaklaşımlar geliştirildiği bilinmektedir.

Ötekileştirme sürecinde önyargıların son derece önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Örneğin İslam dinine ve söz konusu dini benimseyenlere karşı meraklı, dışlayıcı ve zaman zaman düşmanca yaklaşımlar geliştirildiği bilinmektedir. Bu algı, kendisini teyit edencesine 2003'te İstanbul, 2004'te Madrid ve 2005'te Londra'daki eylemlerle sağlamlaşmıştır. İslam'ın ve Müslümanların şiddetle bütünleştirilmesiyle oluşan önyargının aksine 2006 yılından itibaren Avrupa'da İslamcı oldukları iddia edilen gruplar tarafından gerçekleştirilen eylemlerde azalma görüldüğü belirtilmektedir. Buna karşın meydana gelen eylemlerin büyük çoğunluğunun aşırılıkçı Hıristiyan / milliyetçi gruplar tarafından gerçekleştirildiği dile getirilmektedir.²² 2000-2006 yılları arasında meydana gelen ve "dönerci cinayetleri" olarak bilinen ırkçı cinayetlerin de söz konusu Neonazi gruplar tarafından işlendiği anlaşıldı. 8 Türk ile 1 Yunan esnafın öldürüldüğü olaylar, Türkler arası bir haraç ve mafya meselesi olarak ve bu itibarla Türklerin sorunu gibi gösterilmek için "dönerci cinayetleri" olarak tanımlandı. Ancak seri cinayetlerin Nasyonal Sosyalist Yer altı Grubu isimli örgüt tarafından işlendiğinin ortaya çıkmasıyla Almanya için son derece zor bir durum ortaya çıktı. Çok kültürlülük ortamının tesis edilmesinin önünde iyi örgütlenmiş faşist ve ırkçı yapılanmaların bulunması ve bu yapılanmaların devlet ile ilişkisi meselenin karmaşıklığına tekrar tekrar işaret etmektedir.

SDE Analiz

Avrupa'daki içe kapanma ve ulusala dönüş eğilimlerinin bu ölçüde güçlenmesi toplumsal destekten bağımsız olarak düşünülemezdir. Avrupa halklarındaki ayrımcı ve dışlayıcı yaklaşımların sistematik politikalara dönüştürülmesi ise ulusal seviyede faaliyet gösteren siyasi partiler aracılığıyla olmaktadır. Bu itibarla Avrupa'daki aşırı sağcı ve radikal milliyetçi partilerin oy oranlarındaki hızlı artış dikkat çekmektedir. Dışarıya kapanmanın sonucunda korumacı ekonomi politikaları, kayırmacı sosyal güvenlik sistemleri ve homojen kültürel yapılar üretilmesini amaçlayan söz konusu partiler, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki "altın dönemlerini" yaşamaktadırlar.

C. Siyasi Ortam: Aşırı Sağın Yükselişi

Avrupa'da aşırı sağın 1980'li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal politika uygulamalarına paralel olarak yükseldiği bilinmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bu eğilimin arttığı ve 2000'li yılların hemen başında Avusturya'da aşırı sağcı partinin koalisyon ortağı olmasıyla görünür hale geldiği söylenebilir. Ayrıca 1990'lı yıllarda görece marjinal bir destek bulan aşırı sağ politikaların 2000'li yıllarla birlikte merkeze kaydığı da saptanmaktadır. Bu çerçevede Avrupa'daki merkez sağ partilerin de zamanla aşırı sağın gündemini takip eder hale geldikleri belirtilebilir.

2000 yılında Jörg Haider'in başkanı olduğu aşırı sağcı partinin koalisyona ortak olması hem Avrupa hem de dünya kamuoylarında hayretle karşılanmıştır. Özellikle Avrupa'dan sert tepkiler yöneltilmiş ve Haider'in ortaklıktan çekilmesi yönünde baskı yapılmıştır. Bugün gelinen noktada Avrupa'nın bu tür bir gelişmeye aynı tepkiyi vermeyeceği ileri sürülebilir. Zira merkeze kayan aşırı sağın oylarını ciddi oranlarda yükselterek meclislere girdiği ve iktidara ortak olduğu gözlenmektedir.

Avrupa'da aşırı sağın yükselişini tek bir nedene bağlamak doğru olmayacaktır.²³ Pek çok alanda yaşanan sıkıntıların Avrupalıları aşırı sağ tercihlere yönelttiği düşünüldüğünde son derece karmaşık süreçlerden söz etmek mümkündür. 1970'li yıllarda ekonomik krizlerle boğuşan Avrupa'nın, 1980'li yıllardan itibaren sürdürmekte olduğu neo-liberal ekonomi politikalarının sosyal devlet olgusunu önemli ölçüde sarstığı bilinmektedir. Ekonomik sorunların artmasıyla sosyal güvenlik harcamalarında düşüş yaşanması Avrupalıların yaşamlarını doğrudan etkilemiştir. Güvensizlik, tek başınalık, devlet korumasından yoksunluk şeklinde ortaya çıkan söz konusu uygulamaların içe kapanma süreçlerini neredeyse teşvik ettiği söylenebilir. Böylesi bir ortamda göçmenler de sorun olarak ortaya çıkmış ve Avrupa'daki

---

Avrupa'da aşırı sağın 1980'li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal politika uygulamalarına paralel olarak yükseldiği bilinmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle 2000'li yılların hemen başında Avusturya'da aşırı sağcı partinin koalisyon ortağı olmasıyla görünür hale geldiği söylenebilir.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Döner Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

30

refah devletlerine tehdit olarak algılanmıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerin bir araya gelmesiyle derinleşen içe kapanma eğilimlerinin siyasi popülizmle birleştiği öne sürülebilir. Böylelikle milliyetçiliğin ve ulusal kimliğin yeniden vurgulanması üzerinden siyaset üretilerek dışlayıcılığın ve ayrımcılığın meşru hale gelmesi Avrupa'daki yeni eğilim haline gelmiştir. Buna Sarkozy'nin laikliği yeniden tartışmaya açması ve konuyu tartışmaya açtığı çerçeve, Avrupa bütünleşmesine karşı politikaların destek görmesi, İngiltere'deki yağma olayları örnek olarak verilebilir.

Yukarıdaki tablonun somut çıktıları siyasi partilerin seçimlerde aldıkları oylar olmuştur. Özellikle bazı Avrupa ülkelerinde aşırı sağ söylemler hızla artan biçimde geniş kitleler üzerinde etkili olmaktadır. Buradan hareketle Avrupa'nın siyasal ve sosyal yapısının büyük ölçüde aşırı sağın ve milliyetçiliğin hâkimiyeti altında olduğu saptanmaktadır. Fransa, Hollanda, Finlandiya, Macaristan gibi örneklerde aşırı sağcı siyasi partiler açısından hızlı bir merkezileşmenin; toplumsal açıdan ise aşırı sağa yoğun bir desteğin söz konusu olduğu belirtilebilir.

***Fransa'nın
içinden geçtiği
sosyo-ekonomik
dönüşüm sürecinin
ve popülist siyasi
ortamın Fransız
seçimlerini ilginç
kıldığı söylenebilir.
Buna 2012 yılında
gerçekleşecek
cumhurbaşkanlığı
seçimleri
eklendiğinde ciddi
bir siyasi rekabetle
karşılaşmaktadır.***

Fransa'nın içinden geçtiği sosyo-ekonomik dönüşüm sürecinin ve popülist siyasi ortamın Fransız seçimlerini ilginç kıldığı söylenebilir. Buna 2012 yılında gerçekleşecek cumhurbaşkanlığı seçimleri eklendiğinde ciddi bir siyasi rekabetle karşılaşmaktadır. Söz konusu rekabetin boyutu 20 ve 27 Mart 2011 tarihlerinde yapılan kanton seçimleriyle ortaya çıkmıştır. Seçim sonuçları, gelecek cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce Fransız halkının siyasi eğilimlerini belirleyen önemli bir göstergeye karşılık gelmektedir. Oyların yaklaşık %50'sini alan Sosyalist Parti'nin en avantajlı durumda olduğu; %35 civarında oy alan iktidardaki Halk Hareketi Birliği'nin düşüş yaşadığı görülmektedir. Oy oranını 2002 yılından beri düzenli olarak artıran Ulusal Cephe'nin %11 oy oranına ulaşması ise dikkat çekicidir. 2011 Ocak ayında Ulusal Cephe başkanlığını babası Jean-Marie Le Pen'den devralan Marine Le Pen'in yerel seçimlerde adeta bir seçim zaferi elde ettiği söylenebilir. Kantonların yaklaşık yarısını belirlemek için düzenlenen seçimlerde kimi yerlerde hiç aday çıkarmamış kimi yerlerdeyse az sayıda aday çıkarmış olmasına rağmen Ulusal Cephe'nin %11 oy oranına ulaşması altı çizilmesi gereken bir siyasi gelişme olarak nitelendirilebilir. Marine Le Pen partinin yeni ve değişen yüzü olarak başkan seçilmişti. Görece ılımlı ve geniş perspektifli bir siyaset izleyerek partinin tabanını genişletmeye öncelik vereceği ve sağ seçmenlerin tercihlerini etkileyeceği düşünülüyordu. Nitekim Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turuna kalma şansı yüksek olarak gösterilen Le Pen, partisinin geleneksel olarak güvenlik

SDE Analiz

ve göç meseleleriyle anıldığını ve fakat ekonomik ve sosyal alanlardan ekolojiye kadar geniş bir yelpazede parti programlarının bulunduğunu sık sık vurguladı. Bu itibarla Le Pen, AB'nin zayıf bir entegrasyon ve hatta yalnızca bir işbirliği modeli olması, Avro'dan çıkılması, sınır kontrollerinin yeniden tesis edilmesi ve Fransız ulusal kimliğinin yeniden tanımlanması gibi öncelikleri savunmaktadır. Ulusal Cephe başkanının yaklaşımları aşırılıkçılığı merkeze taşıyan Avrupa sağının önemli örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Avrupa'da aşırı sağın yükselişte olduğu ülkelerden bir diğeri Macaristan olarak gösterilebilir. 2010 yılı Nisan ayında gerçekleşen seçimlerden, %17 civarında oy alan aşırı sağcı Jobbik (Daha İyi Macaristan Hareketi), üçüncü parti olarak çıkmıştır. Macaristan'daki radikal milliyetçi parti olarak bilinen Jobbik, 2002 yılında kurulduğunda güçlü bir desteğe sahip değildi. 2006 yılındaki seçimlerde %2,2 oy alan partinin oy oranını böylesine artırması halktan aldığı desteğe işaret etmektedir. Merkez sağda konumlanan ve Jobbik gibi Macar değerlerinin ve kültürünün muhafaza edilmesine öncelik veren Fidezs'in 2010 yılında iktidar olması ise Macaristan'daki sağ eğilimin güçlülüğünü göstermektedir. Ayrıca Roman ve Yahudi karşıtlığı, Hıristiyanlık övgüsü ve Macar nüfusun ayrımcılıklı kılınması gibi pek çok alanda Fidesz ile Jobbik'in aynı görüşleri paylaştığı belirtilebilir. Macaristan'daki aşırı sağ parti ile merkez sağ partinin yakınlığı, aşırı sağın merkeze kaymasının bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Finlandiya'da ise Nisan 2011'de yapılan seçimlerde Muhafazakâr Ulusal Koalisyon %20,4; Sosyal Demokrat Parti %19,1; Gerçek Finler %19 ve Merkez Parti %15,8 oy almıştır. Buna göre göçmenlik, Avrupa bütünleşmesi, Avro gibi unsurlara karşı çıkan ve içe kapanmayı savunan Gerçek Finler, üçüncü büyük parti olarak parlamentoda temsil hakkı kazanmıştır. Ulusal egemenlikten taviz verilmemesini savunan parti, AB ülkelerine mali yardım verilmesi sürecinde endişe yaratmıştır. Zira Gerçek Finlerin diğer Avrupalı dostlarını kurtarmaya istekli olmamaları ve ulusala dönüşten yana olmaları yardım paketlerinin parlamentoda onaylanmasını tehlikeye düşürmüştür. Avrupa şüpheliği ve radikal söylemlerin Fin toplumunda artan biçimde destek bulmasının, aşırı sağ merkeze taşıdığı söylenebilir.

Hollanda'da 2010 yılında gerçekleşen seçimlerde Liberal Parti %20,4; Sosyal Demokrat İşçi Partisi %19,6; Hollanda Özgürlük Partisi %15,5; Hıristiyan Demokratlar ise %13,6 oranında oy almışlardır. Böylelikle Müslümanların 'Fitne' filmiyle tanıdıkları Geert Wilders'ın başkanı olduğu Özgürlük

---

Avrupa'da aşırı sağın yükselişte olduğu ülkelerden bir diğeri Macaristan olarak gösterilebilir. 2010 yılı Nisan ayında gerçekleşen seçimlerden, %17 civarında oy alan aşırı sağcı Jobbik (Daha İyi Macaristan Hareketi), üçüncü parti olarak çıkmıştır.

SDE Analiz

Partisi üçüncü parti haline gelmiştir. Göçmen ve İslam karşıtı politikalarını sert bir zeminde savunan Wilders hakkında Müslümanlara hakaret ve nefret içeren söylemlerinden dolayı suç duyurusunda bulunulmuşsa da Hollanda makamları Wilders'ın yargılanamayacağına hükmetmiştir. Ayrıca Hollanda'daki liberal kültürün sınırlarının Van Gogh cinayeti ve devamında yaşananlarla zorlandığı tespit edilmektedir. Cinayetin ardından toplumun Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar diye ayrılması ve taraflar arasındaki gerginlik, Hollandalıların aşırı sağa ne ölçüde eğilimli olduğunu ortaya koymuştu. Seçim sonuçlarının da söz konusu siyasi eğilimleri ve ortamı yansıttığı ifade edilebilir.

Tablo III: Avrupa'da Aşırı Sağ Partilerin Oy Oranları

Ülkeler	Siyasi Parti	Seçim Tarihi	Oy Yüzdesi
İsviçre ²⁴	İsviçre Halk Partisi (1999'dan beri Federal Meclis'teki en büyük siyasi grup)	23 Ekim 2011	% 26.6
Norveç ²⁵	İlerleme Partisi	14 Eylül 2009	% 22.9
Finlandiya ²⁶	Gerçek Finliler Partisi	17 Nisan 2011	% 19.1
Avusturya ²⁷	Özgürlük Partisi	28 Eylül 2008	% 17.5
Hollanda ²⁸	Hollanda Özgürlük Partisi	9 Haziran 2010	% 15.4
Fransa ²⁹	Ulusal Cephe	27 Mart 2011 – yerel seçimler 2. Tur	% 11.5
Danimarka ³⁰	Danimarka Halk Partisi	15 Eylül 2011	% 12.3

Radikal partilerin söylemlerinin normal karşılandığı bir siyasi ortamda hangi farklılıktan dolayı olursa olsun –etnik, dini, vs.- birlikte yaşam kodlarının geçerliliğini tedrici biçimde yitireceğini öngörmek pek zor değildir.

Yukarıda belirtilen örnekler bakıldığında aşırı sağın süreç içerisinde yükselişe geçtiği ve oylarını artırdığı görülmektedir. Seçim barajlarını aşmakta zorlanan aşırı sağ partilerin bugün parlamentolara güçlü partiler olarak girmeleri son derece düşündürücü sonuçlar yaratmaktadır. Radikal partilerin söylemlerinin normal karşılandığı bir siyasi ortamda hangi farklılıktan dolayı olursa olsun –etnik, dini, vs.- birlikte yaşam kodlarının geçerliliğini tedrici biçimde yitireceğini öngörmek pek zor değildir. Bunun sonucunda ayrımcılık ve dışlayıcılık eğilimleri aşırı sağın yükselişine paralel biçimde artmaktadır. Bu noktada Avrupa'da bugünkü iktidarların çoğunluğunun aşırı sağ veya radikal olmasa da muhafazakâr / sağ partilerden oluştuğu hatırlatılabilir. Onlarca yıldır sol / sosyal demokrat partilerce yönetilen İskandinav ülkelerine ek olarak İtalya'dan İrlanda'ya, İngiltere'den Bulgaristan'a Avrupa'da sağcı partilerin iktidar veya iktidara ortak oldukları saptanmaktadır.

SDE Analiz

Sonuç: Norveç Sonrası?

Avrupa'da ayrımcılığın ve dışlayıcılığın önlenmesi amacıyla pek çok uluslararası düzenleme yapılmış ve kurumsal mekanizma hayata geçirilmiştir. Ancak söz konusu girişimlerin bugünün Avrupa'sındaki ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaları engellediğini söylemek mümkün değildir. Avrupa'daki ötekilerle birlikte yaşama kodlarının yeniden sorgulanması ve kapsayıcı söylem ve politikalar geliştirilmesi bir zorunluluğa işaret etmektedir. Tehdidin katı ve kategorik biçimde Müslümanlar, yabancılar veya göçmenler üzerinden tanımlanması yerine söz konusu grupların bir gerçeklik olarak algılandığı bir toplum yapısına geçilmesi önem taşımaktadır. Buna ek olarak Avrupa'daki ayrımcılığın ve dışlayıcılığın bir olgu olarak kabul edilmesi ve bu yönde genel bir kanının oluşması temel öncelikler arasında yer almaktadır.

Toplumsal pratiklerin tartışılmasına ve yeniden düşünülmesine duyulan ihtiyacın, aşırılıkçı ve radikal eğilimleri teşvik etmesi ihtimali göz önünde bulundurulduğunda sosyal ve siyasi sorumluluklar dikkat çekmektedir. Buradan hareketle nefretin ve düşmanca yaklaşımların sona erdirilmesi, önyargıların bir tarafa bırakılması ve farklılıkların kapsayıcı şekilde ele alınması beklenmektedir. Ayrıca ötekilerle birlikte her fırsatta yeniden tanımlanan ve böylelikle kendisini yenileyen bir birlikte yaşama kültürünün benimsenmesi anlamlı hale gelmektedir. Bu itibarla toplumsal ayrışmaları ve kopmaları derinleştiren uygulamalardan uzaklaşılması ve ortak pratiklerin gündeme getirilmesi bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal hayat şekillendirilirken herkesin kendi toplumu içerisinde yaşadığı bir düzenden ortaklığa dayalı bir toplumsal modele geçişe ihtiyaç duyulmaktadır.³¹ Bu noktada toplumsal kamplaşmalarla baskıcı toplumsal uygulamalar arasındaki makasın kapanması için yürütülecek çalışmalar

---

Toplumsal pratiklerin tartışılmasına ve yeniden düşünülmesine duyulan ihtiyacın, aşırılıkçı ve radikal eğilimleri teşvik etmesi ihtimali göz önünde bulundurulduğunda sosyal ve siyasi sorumluluklar dikkat çekmektedir.

SDE Analiz

Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık

34

ön plana çıkmaktadır. Söz konusu toplumsal ayrışmaların engellenmesi amacıyla toplumsal yaşamın merkezine korku ve nefret yerine uzlaşma konulması ve bunun için uzun vadeli ve kapsamlı bir strateji geliştirilmesi gerekmektedir. Bu tür girişimlerin gündeme gelmesi elverişli bir siyasi ortamın ve güçlü bir siyasi iradenin varlığını gerektirmektedir. Aksi takdirde bugün olduğu gibi Avrupa çapında toplumların ortak paydası İslam korkusu, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, içe kapanma ve kısaca ötekileştirme süreci olmaya devam edecektir.

Bu çerçevede farklılıkların özgürlük alanının genişletilmesi ile ortak toplumsal değerlerin paylaşılması arasında herhangi bir seçim yapılmaksızın her iki gerçeğin bir arada söz konusu olduğu bir model yaratılması sorunun çözümüne katkıda bulunabilecektir. Nitekim Avrupa toplumlarının, hem zaten içeride olanlarla hem de dışarıdan gelenlerle birlikte yaşayabilmesi için evrensel açılan bir değerler sistemi öngörülmesinin önemi vurgulanmaktadır. Bununla birlikte nefrete ve düşmanlığa dayalı bir zihni yapıdan beslenen ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların, Avrupa'yı daha ileri sorunlarla karşı karşıya bırakacağı ileri sürülmektedir. Bu durumda Avrupa toplumlarında ortaya çıkan nefret ve düşmanlık gene Avrupa toplumlarına zarar verebilecektir. Norveç katliamı örneğinde olduğu gibi toplumsal öfke birikimlerinin her an ateşlenmeye hazır bir silah olarak Avrupa toplumlarına geri dönebileceği ihtimali not edilmelidir.

***Emniyet güçleri,
istihbarat birimleri
ve adli merciler
arasındaki
koordinasyon
eksikliği, gerekli
tedbirlerin
alınmasında
yeterince ciddi
davranılmadığını
ve hatta söz konusu
yapılanmaların bazı
devlet organlarınca
himaye edildiğini
göstermiştir.***

Almanya'daki ırkçı cinayetlerin sonrasında Neonaziler gibi aşırı millî ve şiddet yönelimli bazı grupların devlet içerisindeki derin yapılanmalardan destek gördükleri ortaya çıkmıştır. Emniyet güçleri, istihbarat birimleri ve adli merciler arasındaki koordinasyon eksikliği, gerekli tedbirlerin alınmasında yeterince ciddi davranılmadığını ve hatta söz konusu yapılanmaların bazı devlet organlarınca himaye edildiğini göstermiştir. Ancak bu acı gerçeğin yanı sıra Alman Cumhurbaşkanı'nın şubat ayında ölenler için anma töreni düzenlenmesi sözü vermesi, Alman Şansölyesi'nin meseleyi utanç çerçevesinde değerlendirmesi, Federal Meclis ve Eyalet Temsilciler Meclisi'nde saygı duruşu düzenlenmesi, Alman halkının tepkisini gösterilerle ortaya koyması, Nasyonal Demokrat Parti'nin maddi ve hukuki imkânlarının sınırlandırılması amacıyla yasaklanması talebi gibi bir dizi olay, demokratik mücadelenin devamı ve geleceğine ilişkin umut vermektedir.

SDE Analiz

Sonuç olarak Avrupa'daki dışlayıcı ve ayrımcı uygulamaların bir demokrasi sınavı haline geleceğinden yola çıkılarak birlikte yaşama kültürünün ve alışkanlıklarının yeniden tanımlanması sürecinde aslında demokrasinin

yeniden tanımlanmasına katkıda bulunulacağı belirtilebilir. Yeni demokratik düzen içerisinde ise her bireyin kendisini yaşadığı toplumun eşit bir parçası olarak gördüğü bir siyasi ve sosyal modelin öngörülmesi önem taşımaktadır.

---

*Avrupa'daki
dışlayıcı ve ayrımcı
uygulamaların
bir demokrasi
sınavı haline
geleceğinden yola
çıkılarak birlikte
yaşama kültürünün
ve alışkanlıklarının
yeniden
tanımlanması
sürecinde aslında
demokrasinin
yeniden
tanımlanmasına
katkıda
bulunulacağı
belirtilebilir.*

SDE Analiz

Sonnotlar

- 1 Bkz. D. Bigo, R.B.J. Walker, Chercheurs ELISE, "Liberté et Sécurité en Europe: enjeux contemporains", *Cultures & Conflits*, Sayı 61, 2006, s. 103-136.
- 2 "Avusturyalı İrkçı Lider Haider'den Cami Yasağı", <http://www.milliyet.com.tr/2007/08/29/dunya/dun01.html> (29.08.2007).
- 3 "Stuck in a Revolving Door: Iraqi and Other Asylum Seekers and Migrants at the Greece/Turkey Entrance to the Euroean Union", *Human Rights Watch*, 2008, http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/greeceturkey1108web_0.pdf (01.11.2008).
- 4 Bkz. H. S. Vural, *Avrupa'da Radikal Sağın Yükselişi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- 5 <http://fra.europa.eu/fraWebsite/material/pub/muslim/EUMC-highlights-TR.pdf> (08.05.2006).
- 6 W. Ali, E. Clifton, M. Duss, L. Fang, S. Keyes, F. Shakir, "The Roots of the Islamophobia Network in America", *Center for American Progress*, 2011.
- 7 "Kopenhag'da İnanılmaz Eylem: Cami Yapılacak Araziye Domuz Gömdüler", <http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/kopenhagda-inanlmaz-eylem-cami-yaplacak-araziye-domuz-gmdler-022543> (22.11.2011).
- 8 "Fransız Polisi Burkalılara Göz Açtırmıyor", <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15539451,00.html> (17.11.2011).
- 9 "Norveç'teki Saldırıların Ardından Sarrazin'in 'Almanya Kendini Yok Ediyor' Kitabı Tartışılıyor", <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/>

SDE Analiz

- article/norvecteki-saldirilarin-ardindan-sarrazinin-almanya-kendini-yok-ediyor-kitabi-tartisiliyor-020144 (29.07.2011).
- 10 "İspanya'da Çarşaf ve Peçe Yasağı Yayılıyor", <http://www.haber7.com/haber/20110906/Ispanyada-carsaf-ve-pece-yasagi-yayiliyor.php> (06.09.2011).
- 11 "Norveçli Teröristin İslam Karşısı Olması Tesadüf Değil", <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1162805> (28.7.2011).
- 12 <http://www.avrupakonseyi.org.tr/haberler/23a0610.html> (23.06.2010).
- 13 "Avrupa'da İrkçilik 'Korkunç' Boyutlara Ulaştı", http://benelux.zaman.com.tr/benelux-tr/newsDetail_getNewsById.action;jsessionid=9C028591B20AE685B177F294002A5742.nodel?sectionId=195&newsId=2275 (11.12.2009).
- 14 "Annual Report on ECRI's Activities covering the period from 1 January to 31 December 2010", *European Commission against Racism and Intolerance*, Strasbourg, 2011.
- 15 <http://www.avrupakonseyi.org.tr/bulten/june10.html> (15.06.2010).
- 16 http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Library/PressReleases/87-31_05_2011_Cyprus_en.asp(31.05.2011).
- 17 Bkz. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı 2010 Yılı Raporu, http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/AR_2010-conf-edition_en.pdf (30.11.2011).
- 18 Küresel ekonomik krizin Avrupa'da görülen etkileri ve bu çerçevede alınan önlemlerle ilgili detaylı bilgi için bkz. I. Değerli, O. Örs, "Avrupa Birliği'nde Küresel Finansal Krize Karşı Alınan Önlemler ve Birliğin Rekabet Gücünün Arttırılmasına Yönelik Girişimler: 'Euro Rekabet Paketi'", *Avrupa Birliği Genel Sekreterliği*, 2011.
- 19 A. B. Celentano, "Le Multiculturalisme: Regards croisés sur une réalité et un projet de société", <http://ressources-cla.univ-fcomte.fr/gerflint/AmeriqueduNord1/Alexandrine.pdf> (03.08.2011).
- 20 M. Tunçay, "Çokkültürlülük Perspektifleri", *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, Sayı 2, 2003, s.1.
- 21 Ş. Tekinalp, "Küreselleşen Dünyanın Bunalımı: Çokkültürlülük", *Journal of İstanbul Kültür University*, Sayı 1, 2005, s. 86.
- 22 S. Özel, "Norveç'ten ötesi", *Habertürk Gazetesi*, 27.07.2011.

- 23 Bkz. F. Yılmaz, *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı: AB Politikalarının Etkin(siz)liği*, USAK Yayınları, Ankara, 2008.
- 24 Bkz. <http://electionresources.org/ch/nationalrat.php?election=2011> (30.11.2011).
- 25 Bkz. <http://electionresources.org/no/storting.php?election=2009> (30.11.2011).
- 26 Bkz. <http://electionresources.org/fi/eduskunta.php?election=2011> (30.11.2011).
- 27 Bkz. <http://electionresources.org/at/nationalrat.php?election=2008> (30.11.2011).
- 28 Bkz. <http://electionresources.org/nl/house.php?election=2010&province> (30.11.2011).
- 29 Bkz. http://fr.wikipedia.org/wiki/%C3%89lections_cantoniales_fran%C3%A7aises_de_2011 (30.11.2011).
- 30 Bkz. <http://electionresources.org/dk/folketing.php?election=2011&district> (30.11.2011).
- 31 Bkz. "Living together - Combining diversity and freedom in 21st-century Europe", Report of the Group of Eminent Persons of the Council of Europe, *Council of Europe*, 2011.

SDE Analiz

Notlar

SDE Analiz

Notlar

Notlar için boş alanlar (dotted lines).

SDE Analiz

